

Dobai Péter

A fürdőorvos

(Filmterv)

(Dr. Brenner József – Csáth Géza életéről és nagyságáról és tragédiájáról)

(Kevés helyszíntre összpontosított ún. „képsor- és jelenetvázlat”. Ez a filmalkotás nem a nagy úró életrajza, hanem sorsának szabad filmi megjelenítése, ezért számos név, helyszín stb. meg lett változtatva, kegyeleti, illetve a még ma is élő rokonok, hozzátartozók iránti méltányosság okán. D. P.)

Csáth Géza írja 1913-ból való önéletrajzában:

„1887-ben születtem Szabadkán. Ügyvéd apám, aki szenvedélyes zenélő, hegedűművészt akart belőlem nevelni. Valóban gyorsan és jól fejlődtem, de az alkotás vágya megölte bennem a gyakorlatozáshoz szükséges türelmet. Festő akartam lenni. Bizarr színkeveréseimet és elnagyoló vázlat-szerű rajzolás módoromat azonban rajztanárom kinevette, és elégségest adott... Ugyanígy jártam a dalaimmal is. Kezdetől fogva szabad atonális harmonizálást, aszimmetrikus ritmuskombinálásokat alkalmaztam bennök. Apám kijelentette, hogy amit írok, az nem zene... Az írással simán ment a dolog. Tizennégy éves koromban mutatkoztam be először a *Bácskai Hírlap* közönségének mint zenekritikus.

Tizenhét éves koromig azonban nagyon keveset írtam. Mint nyolcadikos gimnazista elküldtem Bródy Sándornak, a *Jövendő* akkori főszerkesztőjének egy novellámat. A *kályha* volt a címe. Válaszolt rá. Azt írta, hogy küldjek mást is, jót, sőt feltűnőt vár tőlem. Ekkor kezdtem komolyabban foglalkozni az írással.”

A felemelkedés – fényes meteori-üstököszerű „start” – első irodalmi sikerek – szakmai sikerek a Moravcsik-klinikán – jelentős és új terápiás eredmények – napi tizennyolc órai munka – publikációk a *Gyógyászat* című tekintélyes orvosi szaklapban (Csáth = Dr. Brenner = Dr. Brandt), tanulmányát maga a híres Freud-tanítvány: Ferenczi Sándor adja közre! – novellák és zenekritikai írások (Pucciniról, Bartókról, Kodályról, Debussyról etc.) – rajongó asszonyok és hajadonok veszik körül, ám ekkor még hősünk, Dr. Brandt József elme- és idegkórtani gyakornok, nem sülyed bele az önpusztító, tékozló „promiszkuitásba”, amely későbbi, oly rövid életét (a mindegyre fokozódó morphium-abusus mellett) külön is „segít” majd összeroppantani, lelkiileg-testileg elroncsolni, kiégetni, a teljes tudati-akarati leépülés lejtőjére lökni...

A meteori-üstökösi start

Nyitó jelenet

Moravcsik-klinika, Prof. Dr. Moravcsik Emil udvari tanácsos, akadémikus (számos nemzetközi elme- és idegkórtani intézet tagja etc.) szokásos reggeli nagyvizitjét tartja klinikájának idegkórtani szárnyában, ahol tehát még folyik gyógyítás, van terápia (ha csekély eséllyel is), szemben az elmekórtani részleggel, ahol csupán „eset-megfigyelések” folynak. Moravcsik mögött mintegy 12 fős orvoscsoport halad, ágyról ágyra, kórteremről kórteremre, méltóságos ceremóniával.

Itt csak Moravcsik beszél, csak ő kérdez, és az őt követő adjunktusok, docensek, tanársegédek, klinikai gyakornokok gyorsan és igen nagy tisztelettel adják meg rövid, szabatos válaszaikat, de Moravcsik rendszerint ezt sem hallgatja végig.

Vele van régi barátja is, akit egyik betegéhez hívott be, a híres tüdőspecialista, Prof. Dr. Kuthy Dezső, egyetemi tanár, aki Moravcsikkal együtt tanulta a medicinát egykor; mellette halad az egész nagyvizit alatt, a többi kollégák két lépés távolból követik a két nagy hírű, nagy tekintélyű tanárt, és csak Moravcsik hívására lépnek oda egy-egy betegágyhoz.

Dr. Brandt, klinikai gyakornok Dr. Anasztázy Konrád tanársegéd mellett megy a nagyvizit alatt.

DR. ANASZTÁZY KONRÁD Na, még csak ez hiányzott... Ez a nagyvizit hosszabb, mint egy nagymise az esztergomi bazilikában... legalább addig el fog tartani, mint a Szent Jobb-körmenet! Már fél órája kint kellene lennem a lóversenypályán! Tudod, mire fo-

gadtam?! (*Suttogva beszél Dr. Brandthoz*) Az „Amazon”-ra! Tuti! Ó a befutó! (*Anasztázy idegesen pillant a zsebórájára, és mélyen fölsóhajt.*)

DR. BRANDT „Amazon”?! Lóverseny?! Konrád... Konrád... hiszen tele vagy adóssággal! A lóversenyen soha nem lesz szerencséd... se a kártyában, pedig tudsz csalni, cinkelt lapokkal játszol... Ha már tényleg meg akarsz gazdagodni, kis Konrádom, nos, akkor fogadd meg baráti tanácsomat: évre, fél évre menj el fürdőorvosnak egy előkelő fürdőhelyre, Karlsbadba, Marienbadba, Herkulesfürdőre, Bad Ischlbe vagy a Szász Svájcba, Bad Schandauba, gyönyörű fürdő, kastély, fehér pavilonok, hirtelenszöke szász szépasszonyok, mindez az Elba-parton! Ott keress magadnak, Konrád, egy „Amazon”-t, egy gazdag amazont... vedd feleségül és akkor sine cura életet fogsz élni, egy csapásra megszabadulsz az adósságaidtól... Vagy: akaszd fel magad! Az is megoldás, Konrád! Igaz... kisszerű megoldás, de legalább méltó hozzád, Konrád... Vagy dőlj kardodba, halj meg római módra...

PROF. DR. MORAVCSIK Csend legyen, uraim!

Egy külön kis kórterembe mennek, ahol csupán egy ágy van, azon fiatal nő fekszik. Hangosan köszönti a professzort és fölül az ágyán.

Moravcsik meglepődve hátrafordul az őt kísérő stábhöz:

DR. MORAVCSIK Mióta beszél a kisasszony? Ki bírta szóra őt, uraim? Mióta ül fel az ágyán? Mióta mosolyog? Mióta eszik?

Látja ugyanis a bőséges reggelit.

DR. ANASZTÁZY KONRÁD Dr. Brandt, miután Bécsből visszatért... új, analitikus módszerrel, nos... ő bírta szóra, mosolyra és mozgásra ezt az ifjú hölgyet, professor úr!
DR. MORAVCSIK (*Dr. Brandthoz*) A vizit után várom Önt az igazgatói szobába! Pompás! Hihetetlen! Érdekes...

Valamennyi alorvos, orvos, tanársegéd, adjunktus, docens, köztük több orvosnő és főleg fehér fityulás (több közülük irgalmas nővér) fiatal ápolónő leplezetlen csodálattal, rajongó tekintettel nézi a feltűnően jóképű, atlétatermetű Brandt doktort – akit íme, Európa egyik leghíresebb elme- és ideggógyásza, Moravcsik professor hívatott.

Moravcsik professor hatalmas, elegánsan bútorozott, könyvekkel teli dolgozó- és igazgatói szobája az általa vezetett Elme- és Idegkórtani Klinikán.

DR. MORAVCSIK Kérem, foglaljon helyet, kolléga! Nos? A „Bécsi iskola” ilyen eredményekre képes? Freud... Jung... Adler... Tudom, Ön hallgatott néhány Freud-semináriumot. Álomfejtés? Olvastam tanulmányát a Gyógyászat című lapban... Ferenczi szinte az egekig magasztalta Önt! Megvallom, arra még nem tudtam rászánni magam, hogy Jung professor két vaskos kötetes munkáját is elolvassam, az Über Psychologie der Dementia Praecoxot... Ön nyilván olvasta, ugyebár?

DR. BRANDT Olvastam, professor úr. De, ami azt az ifjú hölgyet ille-

ti... őt elsősorban a pszichoanalízis frissen és egyelőre távolról sem elsajátított módszereinek alkalmazásával kezeltem...

DR. MORAVCSIK Summázza röviden a terápiát, amit alkalmazott az a nővel! Hiszen az... amikor idekerült a klinikára, már két sikertelen öngyilkossági kísérleten volt túl... Nyilvánvaló tünetei jelentkeztek nála a gócos eredetű, eszméletvesztéses rohamoknak, több... egyelőre ismeretlen eredetű, degeneratív központi idegrendszeri zavart diagnosztizáltam a viselkedésében, tompa reakcióiban... menses szabálytalan, rendszertelen volt... semmi az égvilágon nem stimulálta... A status praesens szerint, amit Anasztázy kolléga adott, felállnak és jól diagnosztizálhatóak a következő symptomák: 1. paranoia hallucinatoria chronica, ennek súlyos formája: elhúzódó érzékszervi zavarok... 2. a neuraszténia szexuális, fokozott nemi vágy, amelyet maszturbációval küzd le... mármint Anasztázy kolléga véleménye szerint... 3. beteges féltelenség, iszony, egyszóval: phobia... 4. pseudo-izgalom, melyek kóros lehangoltsággal váltakoznak... 5. a psziché funkcionális astheniája... a lélek működésének sorvadás, kezdődő elbutulás... mely Anasztázy kolléga úr szerint... 6. képzetek megtapadása hosszú időre, gondolatok, emlékek értelem nélküli ismételtetése, vagyis: perseveratio... Továbbá érzékelési zavarok... a külvilággal való korábbi súlyos összeütközésekből származó funkcionális és úgyszólván teljes körű ideggyengeség... 7. ingerlékenység, fáradékonyság és álmatlanság... 8. olykor keta-

lepsiás symptómák is megfigyelhetőek, súlyosan passzív állapot, merevség, dermedtség, végtagjait csak fölszólításra, csak segítséggel mozgatja... fekvő testhelyeztén változtatni nem akar... etc... et cetera... 9. a katatonia előjelei, amennyiben a tudathasadás egy megjelenési formáját észlelte nála Anasztázy Konrád kolléga... Kicsit túl sok symptoma ez, ugyanannál a betegnél...

Moravcsik professzor még tovább olvassa Anasztázy doktor jelentését.

DR. MORAVCSIK 10. három dolgot állít egyszerre, ha egyáltalán beszél: – terhes, de nem tudja, kitől... – szűz, habár anyai nagybátyja „játszott vele”, mikor ő még kamasz lány volt... alig 12 éves... – nem akar bevenni gyógyszereket, se altatót, noha képtelen aludni, mert fél az álmaitól, se nyugtatókat... És: kolostorba szeretne vonulni, „csak előbb meg akar tanulni írni-olvasni magyarul és latinul és énekórákat akar venni – így írja Anasztázy kolléga...

Ekkor – kopogtatás és „Tessék!” után – benyit prof. Dr. Kuthy Dezső egyetemi tanár, Moravcsik helytel kínálja, de folytatja Dr. Anasztázy diagnózisának, anamnesisének felolvasását.

DR. MORAVCSIK ...pedig hát ugye, írni-olvasni éppenséggel tud... érettségizett... latinból is érettségizett és korábban kórusban énekelt... 11. kéztremor... 12. hysteria, indulatkitörésekkel, főleg; a hysterikus állapotokat követő félelmi állapotokkal... Anasztázy kolléga úr elmulasztotta terjedelmes anamnesisében kidolgozni a differenciál diagnózist, az egyes kórisméket, az egyes leírt symptó-

mákat egymástól nem elkülönítve summázta, az egyes betegségeket egymástól el nem különítve vizsgálta a hasonló tünetekkel járó betegségektől... 13. ...itt azután, mármint a hystériáról szóló „diagnózisában”, Anasztázy kolléga úr bőven idéz Breuer könyvéből, a Tanulmányok a hystériáról-ból... À propos, Brandt kolléga... Ez a Breuer, aki eredetileg belgyógyász volt... ha jól tudom, ezt a művét a maga által oly zseniálisnak tartott Freuddal közösen írta?

PROF. DR. KUTHY (közbeszól) Ja... ja... közösen, de minek? Kinek? Az idegbeteg bécsi zsidó nőknek?! Ah!

Moravcsik odébb löki Dr. Anasztázy Konrád anamnesisét.

DR. MORAVCSIK Ennyi betegség? Ennyi degeneratio? Ennyi defectus? Ennyi trauma? És egyugyanazon páciensnél?! Ez egy egész ideggyógyászati osztálynak elég volna!

DR. BRANDT (nevetve) Ahogy mondani méltóztatott, professzor úr! De nincs kizárva, hogy Anasztázy kolléga úr még néhány, persze „képzelt” saját betegségét is beleírta a kisasszony anamnesisébe...

Moravcsik jót nevet, Kuthy tanár szintén.

Ekkor Dr. Brandt egész testét könnyebb, majd egyre erősebb köhögés rázza, egész a fullasztó, agresszív köhögési rohamig. Amikor leküzdi, arca halottsápadt, de ekkor már mellette áll Kuthy egyetemi tanár úr.

DR. KUTHY Ejnye-ejnye... kolléga úr, csak nem köhögünk? Na, vetkőzön le derékig! Szerencséje van, hogy itt vagyok... Megkopogtatjuk a mellkasát.

Amikor ez megtörténik, Kuthy tanár úr látszólag derűs arccal, mégis valami „rejtett” komorsággal közli:

DR. KUTHY ...Semmi... semmi! Egy kis jobb oldali apicitis... ja, hallottam a köhögésből... semmi... hegyi levegőre van szüksége, utazzon Svájcba, Ober-Engadinba... Ózon!¹

Moravcsik, aki ügyet sem vetett Kuthy tanár mellkaskopogtatására és villámgyors diagnózisára, máris visszatér az előző témához. Dr. Brandt közben felveszi ingét, nyakkendőjét, zakóját.

DR. MORAVCSIK Én ezt az Anasztázy kolléga úr által oly súlyos betegnek tartott kisasszonyt átadom Önnek, Brandt kolléga! Summázza röviden: miképpen bírta őt szóra egyáltalán? Miféle befolyással mozdította ki ebből a „rémes állapotból”, amit Anasztázy anamnesise tárt elénk...?

Dr. Brandt nyugalmat erőltet magára.

DR. BRANDT Analízissel! Ugyanis Anasztázy kolléga úr velem még többet közölt: ő még logoschisist is megállapított a kisasszonynál, igen komoly manifesztációban: szóhasadást, beszédhasadást egyfelől... másfelől: túlságos szemérmességet szexuális vonatkozásban, amelyet az ifjú hölgy, bizonyos vizsgálatok elvégzésekor úgyszólván közönséges exhibicionizmussal, testének mutogatásával, saját testrészeinek tapoga-

tásával „igyekezett kompenzálni”, Konrád szerint legalábbis... Ami az analízist illeti, én a kisasszonyt eleinte édesapjáról, édesanyjáról, fivéreiről, tanáraitól és főleg gyermekkoráról, kamaszkoráról kezdtem kérdezni... majd egyik-másik álmát mondtam el vele, eleinte terhére voltak ezek a beszélgetések, de amikor az elsötétítő függönyt behúztam és saját gyermekkoromról, saját szüleimről kezdtem beszélni neki, lassan felengedett, és minden „beszédhasadás”, „szóhasadás”, „logoschisist” nélkül, rendezetten kezdett felelni kérdéseimre, majd néhány hét múlva már közbevágó vagy segítő, „készítő” kérdés nélkül, bizonyos dolgokról önmagától beszélt, folyamatosan, ha nem is teljesen zavartalanul... ezeket én mind följegyeztem.

DR. MORAVCSIK Helyes! Majd gépelje le a jegyzeteit! Ja, gratulálók a Puccini-tanulmányához! És az Ópium című novellájához! Most elmehet, Brandt kolléga, köszönöm.

Majd halkán magának mondja: „Freud? Jung? Adler? Lehet, hogy övék a jövő?”

Dr. Brandt meghajlással vesz búcsút a két egyetemi tanártól és egyenesen a klinikának abba a szárnyába siet (rohan), ahol az orvosok szolgálati lakásai vannak. Beront az ajtón, hanyatt lerogy a díványára.

Dr. Brandt sokáig, merően néz egy festményt, mely szobája falán függ: anyja képe, ifjúkorából. Igen szép nő, és a fiatal orvos arcvonásai föltűnően hasonlítanak az anyjai arcvonásokra.

Később csenget. Kisvártatva ápolónővér lép be a szobájába.

¹ Nota bene: ez abban a korban tk. a tbc igazi tünete lett volna, mármint a „kis apicitis” a. m. tüdőcsúcshurut, és akkoriban a tbc még gyógyíthatatlan volt! Plusz: tudjuk, hogy Csáth Géza (Dr. Brenner József) édesanyja tbc-ben halt meg!!!

DR. BRANDT Dominica! Hozzon nekem lázmérőt... meg brómot... meg valeriánát... Aludnom kell, fáradt vagyok. Lehet, hogy van némi hőemelkedésem... talán megfáztam... Kérem!

DOMINICA NŐVÉR Máris, doktor úr!

Dr. Brandt fel s alá járkal könyvekkel teli szobájában és hangosan gondolkodva beszél:

DR. BRANDT Így vagyunk...?! Utazunk Svájcba? Ober-Engadinba? Anyám! Tehát mégis elért az, amitől legjobban rettegtem. Erőt fogok venni magamon, azért is! Kuthy Dezső is tévedhet... hiszen mit művelt, alig kopogtatott meg, máris kész volt a tbc-diagnózissal, máris Svájcba küldött a vén hülye! Ő talán csalhatatlan, mint a pápa Őszentsége?! Ugyan... Vén szoknyavadász! Nem szabad félni... A félelem nem segít! Dolgoznom kell tovább, mintha mi sem történt volna! És ha fiatalon halok meg?! Mint anyám... tüdőbajban... akkor kiírja meg a drámákat? Az operákat?! Ki írja meg a disszonáns zene esztétikáját?! Ki írja meg a VARÁZSLÓ HALÁLÁT?! A nagy novellaciklust?! Ki gyűjti össze és ki foglalja rendszerbe az új analitikus gyógyítását a neurózisoknak, a vízióknak, a hallucinációknak, a histeriás neurózisoknak, a pszichikus depresszióknak, a mániákus depresszióknak...? A mélakórnak... a búskomorságnak...? És ha fiatalon halok meg, ki vezekel és ki kér bocsánatot bűneimért, gyerekkori, kamaszkori súlyos vétkeimért, amiket Szabadkán követtem el, gátlástalanul, skrupulusok nélkül a kis Kató, Lyca és a szőke Irénke

ellen?! Adieu, medicina? Adieu, irodalom? Adieu, világsiker?

Dominica nővér hozza a lázmérőt és a kért gyógyszereket, azután nesztelenül távozik a magában beszélő Brandt doktor szobájából. Aki éppen leakasztja a falról az édesanyját ábrázoló festményt és a falnak fordítja a szoba sarkában.

Dr. Brandt magához veszi az első brómadagot. Kedélye nem nyugszik, újra brómot vesz be, aztán csaknem egy fél marék valeriánát. Verejtékező arcát nem törli meg. Hideg rázza.

Dr. Brandt jamaicai rumot vesz elő a szekrényéből, jó nagy kortyot híz belőle.

DR. BRANDT Aha! Ady Endre úr, a szilágysági dzsentrí... he! Ő egész éjszaka issza a kocsisborokat, dél előtt persze fáj a feje, görcsöl az agya és akkor valeriánát töm magába... Nem! Az én utam nem lehet ez! Ady tíz évvel idősebb, mint én, és szifilisz, vérbajos... csináljon, amit akar! Mit érdekel engem Bródy Sándor dicsérete?! Puccini? Csak komponáljon... Wagner pedig vezényeljek őrzöngő dirigensek... Engem ne veregessen vállon Móricz Zsigmond a szerkesztőségekben! Én más vagyok, én több vagyok, mint ők! Bartók? Kodály? Debussy? Túl fogom szárnyalni őket!

Újabb hatalmas kortyot iszik a méregerős jamaicai tengerészrumból.

...és ha már „verseny” – hát legyen verseny! Elfogadom, uraim, a kihívást, mind az irodalom, mind a muzsika, mind a medicina területén! Nem Ober-Engadinba utazom, hanem Bécsbe! Egon Schiele kiállítására, és jó néhány festményt és rajzot vásárolok tőle, mielőtt dús-

gazdag műgyűjtők föl nem fedezik Schiele géniuszát! Mit is mondott Ferenczi, a Freud-rajongó, miután cikkét dedikálva átadta nekem, amit tanulmányomról írt...? Ja... ja! Azt, hogy „hagyja itt Ön a klasszikus-konzervatív Moravcsik-klinikát és utazzon Bécsbe, hallgassa, jegyzetelje Freud, Adler, Jung, Breuer szemináriumait, és legyen Ön pszichoanalitikus, legyen Ön az Unterbewusstseinek kutatója, legyen Ön lélekbúvár, döntse halomra Krafft-Ebing elavult szexuálpatológiáját, dolgozza ki a szexuálpatológia modern terápiáját!”... igen, igen, ezt akarja belém szuggerálni Ferenczi Sándor! És igaza is lesz! Bízom a tehetségemben!!!

Dr. Brandt egy újabb korty jamai-cai rum után Uppman szivarra gyűjt, az első szívás után köhögési roham görnyeszti le a díványára, elnyomja a szivart, helyette King cigarettára gyűjt, sötét mephistói vigyor jelenik meg és marad az ajkán.

(Monológ folytatása):

Talán nem is kell itt semmiféle „ózon”... Ober-Engadin, mire való nyolcvan-kilencven sorvasztó évig élni, végül elhülyülni?! Morphium! Lehet... hogy csak tíz évig élek, ha kábítószerhez folyamodok! Lehet! De micsoda tíz év... Micsoda tíz... Én! Micsoda tíz ego lesz az!!! Intenzív, elsőprő, totális, mint Nagy Frigyes brandenburgi gárdájának szuronyrohama!

Jól hat már a rum, Dr. Brandt folytatja:

DR. BRANDT ...Micsoda wagrami, jénai, austerlitz-i roham! Irodalomban, medicinában: egyaránt! Sokáig élni? He... Mozart alig élt...

Pergolesi, aki tán a legszebb Stabat Matert írta, Pergolesi huszonhat évet élt! És Schubert harminc évet élt... Ha megfelelő kontrollal és szigorú diszciplínával csinálom végig kísérletemet a morphiummal, ópiummal, márpedig én képes vagyok kontrollra és akarateróm, önfegyelmem mindenki figyelmét fölkellette, akkor ugyan lehet, hogy csak tíz évet élek, de ebben a tíz évben olyan extázisban, kreatív extázisban, ahogyan Nietzsche írta, olyan alkotó euphoriában, ami azt jelenti, hogy naponta én: ötezer esztendő élek... azaz egy esztendő alatt cirka kétmillió évet, tíz év alatt húszmillió évet... ezt persze pontosan ki fogom számolni!

Újabb rum, újabb cigaretta.

...És akkor... *(felnevet)* ...már igazán nem fog kelleni Ober-Engadinba utaznom... Ózonért... Már csak azért sem, mert húszmillió év múlva egyszerűen nem lesz Ober-Engadin, nem lesz Svájc, nem lesz „egy kis jobb oldali apicitis”... tengerek sem lesznek, hegyek sem, nők sem, mi lesz? Teremtés előtti nagy, kozmikus csend lesz...

Újra csönget, kiszáradva megjelenik Dominica nővér. (Ekkor már hajnalodik, az áprilisi-tavaszi napsugarak fénnel árasztják el Dr. Brandt szobáját.)

DR. BRANDT Carissima, Serenissima Dominica! Animula, Vagula, Blaudula... Mia cara Dominica, most már alvásra nincs időm, Gizella kisasszonyt kell megvizsgálnom, kérem *statim!* hozzon föl nekem morphiomot... és pantoponampullákat és persze injekciós tűt is!

Odaadja a gyógyszereszekrény kulcsát Dominicának.

Mikor Dominica kimegy, Dr. Brandt „régí vétkeinek” áldozatait sorolja név szerint – igen kábult állapotban, a rumtól, a brómtól.

DR. BRANDT ...Szabadka, Palicsi-tó, kis Kató, Lyca... hogy könyörgött, mégis megtette... és a szőke Irénke... vajon milyen sors jutott nekik osztályrészül, azok után, hogy engem megismertek? Bizonyára rémes...

Dominica hozza, amit Dr. Brandt „rendelt”, a szép nővér mit sem sejt, egyáltalán nem gyanakszik a furcsa, szokatlan „hajnali rendelésre”. Sietve elhagyja az orvos lakását, az pedig (subcutan) bőre alá fecskendezi élete első morphiomadagját, mely a későbbi dózisokhoz mérten, minimális: 0,002 cg.

Ezek után (azonnal hat a morphiom) olyan tempóban, mint aki újjászületett, elindul a még üres folyosókon, abba a külön kis kórterembe megy, ahol a reá bízott beteg, a „Kissaszony” fekszik, és amikor az orvos belép, a fiatal leány oly kitörő örömmel üdvözli őt, hogy Dr. Brandt egy pillanatra meghökken, hátralép, de azután a fiatal nő ágyához megy, leül ágya szélére.

ZEITSPRUNG

I.

Ma közöszlöd kell. Felírtad tegnap az Agenda füzetbe. Kivel? Mindegy. Mondjuk Médivel, aki a folyosókat, lépcsőházakat, WC-eket mossza... Igen, Médivel! Vagy...?! Hortenzia főnővérrel. Ő mindig kész a közöszlésre, akár ruhában, hátulról, állva, guggolva és orgazmusa: totális! Különben is szerelmes beléd. Ez kellemetlen, de mellékes körülmény.

Vagy: Amadeával, a prof. asszisztensnőjével, aki frigid nő, de ezt leküzdendő, ennek ellenkezőjét bizonyítandó, valószínűleg odaadja magát.

Vagy: az emdeni fríz-német colleginával, akit a prof most vett fel a klinikára... Ó! Igen! Silke... Silke! Előbb is eszedbe juthatott volna, kedves Don Giovanni! Silke szőke, mint a valkűrök, mint a Rajna sellője, Loreley!

Ma közöszlöd kell! Hajnalban, reggel, még a nagyvizit előtt! Igen... de hát megittál egy fél üveg Napoleon konyakot. Elszívtál egy... nem, másfél doboz Memphist... Ettől van a fejfőrcsöd, carissimo Casanova doktor... És a két adag? Egyik éjjel előtt, a másik két óra múlva! Igaz, nagyon enyhe adagok voltak... de mégis pusztítják a szexuális potenciát, esetleg gátolják az erectiót vagy minimum túl gyors ejaculatiót idéznek elő, ami azután napokra, sőt hetekre depresszióba dönt, barátocskám! Mindegy.

Ma közöszlöd kell. Szeresd magad, egy végső méltóság szégyenével akkor is, ha nem is sikerülne a ma hajnali coitus... Este koncert! Elmenni! Ho-hó! Hát harangozó Dominica nővér eszedbe se jutott! Fő szövetségeseidet, cinkosodat már kihagyod az Agendából!? Hiába... sok konyakot ittál, barátocskám! Ma már kétszer is

hozta az ampullákat... Milyen szépen énekel... Megígérted neki, hogy elviszed Abbáziába! A tenger: *therapia!* A tér, a horizont: *therapia!* Mennyire tetszett erről írt dolgozatod a profnak! Persze, az lehet, hogy a tenger: tragédia, mint a part, mint a szárazföld, mint a város, mint egy éjszakai ügyeletes orvos ügyeleti szobája... És még az ampullákat sem tüntetted el! A fiumei gyors! Irány: az Adria, Abbázia! Dominicával! Szabadságot kell kérned a proftól... Indoklás? Megírod a dolgozatot: „Tér-therapia”. Boldog napok lesznek... Ó, az a promenád, a pálmák, az oleánderek, bécsi, prágai, müncheni úrinők, akik megunt férjeik elől menekülnek, telítve hisztériával, akik a tenger látványától euphoriába esnek... Mind a melankóliából meríti az erőt, a vitalitást, a férfiakat, különösen a haditengerészet kadétjeit és tisztjeit, nőtény párducok zöld szemével nézik, miközben testük, mint az antilopé, impaláé...

Abbázia! Souvenir avant et après ma mort! Vitorlás jachtot bérelni, és kifutni a quarnerói öbölbe! Borozni olasz pergolák árnyékában. Márványszobrokkal díszített teraszokról, vilásreggeli közben, tanulmányozni a tenger fényeit! Pénz? Kölcsön!

Ma közöszlöd kell, fiam! Ezzel tartozol a női nemnek! Közöszlőni, és ha másképp nem megy, akkor hát: per os!

Halk kopogás veti ki a nagyszabású tervezésből az ügyeletes orvost. Dominica nővér lép be, nesztelenül becsukja maga után az ajtót, azonnal összeszedi az ampullákat, injekciós tűket, eltünteti a konyakot, a cigarettát, kiüríti a hamutálat. Arca riadt, mozdulatai azonban határozottak és gyorsak.

Dr. Brandt kiüssza poharából a maradék konyakot, és rá akar gyújtani egy cigarettára.

DR. BRANDT Mi történt, Dominica? DOMINICA NŐVÉR Skandalum van! Ne igyon! Tessék, mentolos cukorka, egye meg az egész dobozzal! Hátha nem érződik a konyak szaga... Ne gyűjtson rá, az isten szerelmére! Az ampullákat se volt képes eltenni! Bejött a prof...

DR. BRANDT Éjszaka?

DOMINICA NŐVÉR Ahogy mondja. Éjszaka. Tessék. Egy cédulát küldött magának: Raportra hozzám 6 óra 15 perckor! – és az aláírása...

Dominica átadja az orvosnak a cédulát. Elolvassa, de az alkohol okozta mámor kiolt benne minden félelmi gátlást, olyannyira, hogy újra előveszi a konyakos üveget, nagyot húz belőle, azután rágyújt. Majd eldobja a cigarettát, megragadja Dominica nővért, erővel a fehér, vasvázás ágyhoz vonszolja, maga alá gyűri, fölgyűri a lány combján a köpenyt, az alsószoknyát, eltépi harisnyakötőjét, harisnyáját, ő maga is szabadulni igyekszik nadrágjától, amikor kopogtatás nélkül kivágódik az ügyeleti szoba ajtaja, Zsablyay Amadea, a klinika igazgató professzorának vezető asszisztensnője lép be.

AMADEA Milyen szép pár! Magát, Dominica, még ma elbocsátom! Új munkahelyet hamar fog találni, attól nem félek... ha nem is a medicinában, de a Magyar utcában vagy a Conti utcában, vagy valamelyik tabáni, óbudai kuplerájban biztosan... és oda még ajánlást sem kell írnom, kis ringyó! Öltözzön fel! A professzor úr bent van! Önt, doktor úr, riportra hívatta, pontosan hat óra tizenöt perckor jelentkezzen nála! Valaki föltört, fölfeszített két szekrényt... fájdalomcsillapítók, altatók hiányoznak, és főleg két ampulla morphium! Én sejtem, ki

tette. Ne féljen, Brandt doktor, nem fogom elárulni. Én nagyra tartom Önt, én zseninek tartom Önt...

Hirtelen sírás szakítja meg Amadea szavait, erős zokogás rázza egész testét. A helyzetet kihasználva, Brandt doktor ismét konyakot iszik, és a legnagyobb nyugalommal cigarettára gyújt. Eközben Dominica lázas sietéssel, kapkodva öltözik, rendbe szerdi harisnyáját, kibomlott hajfonataiba visszatűzi a csatokat, aztán Amadeához megy, vigasztalja, nyugtatja, de az egyre csak zokog tovább.

AMADEA Egy zseni... igen, azt mondta a professzor úr, hogy Ön egy zseni... és milyen fiatal még! Azt is mondta, hogy talán még egy utolsó lehetőséget ad Önnek! Ó, bárcsak adna is...

DR. BRANDT Igyon egy kis konyakot, Amadea! Jót tesz... vegye úgy, hogy orvosi utasításra teszi, kiváló és ősi therápia a szesz! Még hogy én iszom? *(És iszik is közben.)* Tudják maguk, hölgyeim, hogy mennyit ivott Rembrandt? Mennyit ivott Frans Hals? Vagy Caravaggio? Mozartról, Schuberről nem is szólva... Beethoven pedig májcirrhosisban halt meg!

Mіндеzt harsány hangon mondja Dr. Brandt és élvezettel nézi, hogy issza üvegből a konyakot Amadea. Dominica eközben észrevétlenül elhagyja az ügyeleti szobát.

DR. BRANDT *(sötét arccal)* Ki hívta be a professzor urat éjszaka?

AMADEA Én nem, az hétszentség... Csak úgy magától jött be... azt mondta, egész éjszaka nem tudott aludni, ezért aztán bejött. Már volt erre példa. Szereti magát... Csak azt a kurva szekrényt ne törték volna fel!

DR. BRANDT Már arra is volt példa... Megtiltom, hogy Dominicát belekeverje ebbe az ügybe! Megtiltom, hogy elbocsássa a klinikáról! Mindenért én vagyok a felelős. Világos?

AMADEA Világos... doktor úr... nem teszek semmit, nem mondok semmit, Dominica marad...

DR. BRANDT Helyes. Ezt megbeszéljük. Néhány nap múlva Abbáziába utazunk! Az Adriára! És ne felejtse el, Amadea, hogy te hányszor szerzettél nekem ampullákat! Igaz?!

AMADEA ...igaz... igen, de én nem tudtam, hogy Ön saját magának adja be... én...

DR. BRANDT Eh! Ugyan már! Eredetileg Dominicával akartam Abbáziába utazni, de tiszta, sebezhetetlen intuícióm most azt súgja, hogy veled kell Abbáziába, az Adriához utaznom! Szent intuíciók! Eljössz velem Abbáziába? *(Hol tegezi, hol magázza a kisasszonyt.)*

AMADEA EI! Boldogan!

DR. BRANDT Nos, akkor ma délután napernyőt veszünk neked, japán legyezőt, pompás olasz szalmakalapot, fehér vagy berlini kék színű szalaggal!

AMADEA Jó! Milyen gyönyörű cikket írt Ön az Estben Wagner Richardról!

DR. BRANDT Cikket! Hogyan? Cikket? Hamarosán operát fogok írni. Bemutató: Bayreuthban!

Amadea rajongó csodálattal kérdi:

AMADEA Operát?

DR. BRANDT A librettót már megírtam. Egy gyilkosról szól, aki történetesen orvos...

AMADEA Kit öl meg? Ki az áldozat?

DR. BRANDT Még nem tudom... Talán az anyját fogja megölni...

AMADEA *(őszinte rémülettel)* Miért? Miért az anyját?!

DR. BRANDT Miért? Egy ok elég. Azért, mert megszülte! Azért, mert a világra hozta! Mondd csak, de őszintén, Amadea, te szoktál maszturbálni?

A lány erélyes fölhaborodással válaszol:

AMADEA Nem! Soha!

DR. BRANDT Hazudsz. Na és korábban? Kamaszkorodban? Akkor se maszturbáltál?

AMADEA Lehet. Játszottam... Mint minden lány... Az nem bűn.

DR. BRANDT Nem hát! Önmagunk fölfedezése! Kutatómunka! És... amikor kamaszkorodban maszturbáltál, mire gondoltál közben? A Göncölszekérre? Vagy valakire, egy férfira...

AMADEA Igen... az unokaöcsém testére gondoltam közben. Fantáziáltam....

DR. BRANDT Orgazmusig eljutottál?

AMADEA Néha... de nem mindig. Sokszor egyszerűen elaludtam közben.

DR. BRANDT Őszinte beszéd. Én is hasonlóképpen voltam ezzel... persze mutatis mutandis...

AMADEA *(őszinte aggódással)* Nem fél a reggeli raporttól?

DR. BRANDT Nem. Mondja, hogy lehet egy nőnek ilyen vörös haja?! Jobb évszázadokban, amikor még bölcsek irányították a világot, az ilyen vörös hajú nőket azonnal!... érti? azonnal máglyára lökték!

Dr. Brandt harsogó hangon beszél, egész teste remeg, csak soká, hosszú percek múlva, minden akaraterejével és intelligenciájával képes úrrá lenni a hirtelen rátört, egész valójára rázúdult dührohamon. Amadea rémületében a siváran berendezett inspekciós szoba egyik sarkába húzódik.

DR. BRANDT Pardon...

– morogja, a vízcsaphoz megy, hideg vízzel sokáig mossa arcát, halántékát, azután markából vizet iszik, amit nyomban azután ki is öklend.

...pardon, kisasszony! Hát ez a tudomány! Csak ilyen áldozatokkal, amilyeneket egyes bátor emberek hoznak meg... önfeláldozással, érti?... csak ezen az áron halad a tudomány... Ez a fejlődés ára! De hát hová az isten poklába akar „fejlődni” még az emberiség?! Hová?! Én már nem akarok tovább fejlődni, kisasszony! Még van mersze megijednie tőlem, mikor én magam vagyok a félelem! Vörös haj... Aha! Mozdonykazanba az ilyen vörös hajú boszorkányokkal!

AMADEA Így akar a professzor úrhoz raporra menni? Ilyen állapotban? Vizes ingben, leszakadt inggombokkal? Jöjjön, fölvarrom, kérem, vegye le az ingét...

DR. BRANDT Így megyek! Egész éjszaka dolgoztam! Rembrandt is a ruhájába törölte a festéket, nem volt ideje mosakodni... Hogy is lett volna? Van magának vasúti menetrendje, Amadea? Mikor indul a fiumei gyors?

AMADEA Délután megérdeklődöm... ha még Ön egyáltalán komolyan gondolja az utazást, uram.

DR. BRANDT Csak ne lenne a haja tűzvörös! Maga még virgo?

AMADEA Nem... nem, uram...

DR. BRANDT Sejthettem volna. Emancipáció! Fejlődés! Visszafelé, vissza a matriarchátusba... Maga amazonnak képzei magát? Vagy Saloména? Juditnak?! Maga a professzor besűgőja!

AMADEA Kikérem magamnak ezt a hangot, ezt a vádat, uram!

DR. BRANDT Vád? Ez tény. Magának a szeméremszőrzete is ilyen vörös, mint a haja?

AMADEA Igen, uram. „Ez tény”

– *ismétli gúnyjal az orvos iménti szavait Amadea.*

Az orvos eltűnődve mondja:

DR. BRANDT Különben Rembrandt felesége... Saskia is vörös volt...

AMADEA Milyen szerencse... Legalább igazítsa meg az ingét, két gombját is leszakította.

DR. BRANDT Bagatell! „Raport”... Holnapután osztrigát, homárt eszünk Abbáziában és rajnai borokat iszunk, és kutatunk, kutatunk, kísérletezünk tovább, mert ez a fejlődés követelménye, ez a haladás ára, Amadea kisasszony! Áldozat? Meghozzuk!

Dr. Brand kifulladt. Mély sóhajjal, ezúttal idegesség nélkül, elegáns mozdulattal vette elő arany zsebóráját, fölkattintotta a monogramos fedelet és sokáig nézte az aranymutatókat. Mintha az idő látható múlása, a másodpercmutató gyors körbeívelése megnyugtatta volna, ajkán magabiztos mosoly jelent meg, és ez a mosoly visszaadta, rövid pillanatra bár, a fiatal férfi elgyötört arcvonásainak az ifjúságot, életerőt, a készenléthez szükséges feszültséggel telítve az imént még oly zavaros tekintetet.

DR. BRANDT Egy szép, pontos óra... igen, kisasszony, egy arany óralap, arany római számjegyek, aranymutatók nézése, szintén terapia! Erről is írok majd, mármint az időről, egy dolgozatot! Remélem, lesz hozzá időm...

Hirtelen újabb dühroham zúdult alig lecsillapult kedélyére.

...Raport! Eh! Hát aztán?! Még arra is van időm, hogy átöltöztek! Prof.

Dr. Moravcsik Ernő Emil orvos-tanár... félelmetes az önfegyelme, a munkabírása! Micsoda karrier! Pedig első stalluma nem ígért valami nagy ívű pályát, kedves kisasszony... a pesti egyetem... a gyógyszer-tani tanszéken volt tanársegéd... de aztán! Mekkora váltás! A Szent Rókus Kórházban már a bőr- és bujakórtani osztályon tűnt fel... aztán segédorvosként működött a szülészeti és nőgyógyászati osztályon, minden reggel ötkor ébredt: uszoda, aztán reggeli, aztán irány a kórház, ott késő estig munka, belemenekült a munkába... semmi „morbidezza” nem volt benne... mely oly szép energiákkal jelenik meg Coreggio festményein... Nem, ő nem vette észre, hogy egy totálisan beteges korban él, ő hitt a gyógyításban, és mindig cum grano salis... igen mértéktartóan élt... Eredmény? Fényes: otthagya a szülészeti és nőgyógyászati osztályt, már nem izgatja a bujakórtan, a szifilisz, új utakra lendül, az egyetemi elmekórtani tanszéken bukkan fel, újra és újra: tanul! És dolgozik, éjt nappallá téve, mint egy Balzac, mint egy Rembrandt, igen, mint egy Bismarck! Így aztán hamar ki is nevezik az elmekór- és gyógytan magántanárává! Alig későbbben a Budapesti Királyi Törvényszék elmeorvos-szakértője lett! 1895-ben...

Dr. Brandt már extázis-határig fokozódó hévvel-lázzal folytatja monológját, Amadea hallgatja, noha az orvos láthatóan csakis magának beszél, hangosan gondolkodik.

DR. BRANDT ...már 1895-ben a csúcsokra jut: a letartóztatottak és a legsúlyosabb elítéltek megfigyelő

osztályának vezetőjévé nevezik ki! Kiszáratva Moravcsik Ernő Emil nagy visszhangot tartó előadást tart egy brüsszeli kongresszuson. Tudása elsöprő, kinevezik, egyhangú, titkos választással a Nemzetközi Bűnügyi Embertani Kongresszus tiszteletbeli elnökévé... ugyanakkor itthon kinevezik az elmekór- és gyógytan nyilvános rendes tanárává, és ezzel a ranggal átveszi a Szent János Közkórház ultramodern berendezésű Elmebeteg-megfigyelő osztályának vezetését... Előadások: Bécsben, Münchenben, Heidelbergben, Freiburgban, Berlinben, Párizsban! Az ő utasításai szerint építik fel az építészek a budapesti Elme- és Idegkórtani Klinikát, és annak igazgatója: maga Moravcsik Ernő Emil professzor úr lesz. Ki más lehetne? Megkapja mindezekért az udvari tanácsosi címet! Vagyis cs. és k. udvari titkos tanácsos lesz... Ezzel egy időben kinevezik – vagy jobban mondva: ő maga kinevezi magát... – az Igazságügyi Orvosi Tanács elnökévé... Rendes és nyilvános tagja lesz az Országos Közegészségügyi Tanácsnak és a Törvényszéki Orvosi Vizsgálóbizottságnak, ezzel egy időben titkos szavazással megválasztják Moravcsik Emil Ernő urat a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület magyar tagozata elnökének!

Közben tanulmányok sorát publikálja a legexkluzívabb német, brit, francia szaklapokban, csak úgy mellesleg egy sor szakmunkát fordít franciából, németből, egy sor egyetemi tankönyvet ír... lefordítja magyarra báró Dr. Prof. Krafft-Ebing Psychopathia Sexualis című korszakos művét, különös tekintettel a Rendellenes

nemi érzésre, a Törvényszéki Orvostudomány eddigi eredményeire, a Szerelem élettanára, és főleg: A kóros nemi élet a törvény ítélőszéke előtt! És a Nekrophilia... a holtakkal való közösülés... a nő alsóneműk fetiszizálása... az onánia és a masturbatio! A sexuális büntettek módszeres elemzése... Az állatgyalázás... A promiszkuitás... A Päderastia. Nőknél... Hallja, Amadea kisasszony?! Lesbikus kapcsolatok, fiatal leányok között, svájci apácák által vezetett zárdákban! Micsoda fényes téma! Aber-rációk végtelen sora... „A nőgyűlölők bálja Berlinben” – ez az én legkedvesebb fejezetem! No meg az Amor Lesbicus... Természetesen... És közben maga is közreadja híres tankönyvét, amelyet majd minden világnyelvre lefordítanak, egymás után több kiadásban: Gyakorlati elmekórtan és az ideg-betegségek gyógyítása... És mit művelek én? Debilek vérnyomását mérem... a kifolyó nyálat törölöm a hülyék szájáról... De egyetlen írással többet lendítettem az egész elmekórtan fejlődésén, mint a mindenható Moravcsik Ernő Emil udvari tanácsos úr... Én, kisasszony, mindössze egy nyár... egyetlen nyár leforgása alatt írtam meg munkámat: Az elmebetegségek psychikus mechanizmusáról... Közben novellák sorát publikáltam, hegedűkoncertet adtam a barátaimnak... beléptem a Szabadkőműves Páholyba... fölfedeztem Bartók Béla géniusát... Bécsbe utaztam, hogy Freud analízisével és álomfejtésével megismerkedjek... Megírtam egy elmebeteg nő – persze fiktív – naplóját! Egy nyár alatt túlszárnyaltam Moravcsik udvari tanácsos úr Őexcellenciáját!

Na, mit szól ehhez a leistunghoz, Mademoiselle Zsablyay?! Puccini operáiról írt tanulmányomat német nyelven is kiadták, óriási visszhangot keltett Bécsben, Münchenben! Most majd olaszul is meg fog jelenni! Ampullák...! „Raport”... Tudja maga, Zsablyay Amadea kisasszony, mi a morfinizmus?! Tudja, mi a morfium?! Én most elárulom magának: A MORFIUM A BÁTRAK DESSZERTJE! Megjegyezte?

A szép fiatal leányzó alázattal, megadással és rajongó tekintettel felel.

AMADEA Meg, doktor úr. De most mégiscsak át kellene öltöznie, így mégsem mehet Moravcsik professzor úrhoz raporra... Kérem, nagyon kérem!

DR. BRANDT Morfium? Tapasztalati képlete: $C_{17}H_{19}O_3$! Sertürner állította elő elsőként, 1816-ban! Egysavú terciér bázis! A hidrált fenantrén magszármazéka, amely két hidroxilcsoportot tartalmaz, a harmadik oxigén különös, híd alakú kötésben van benne... A morfium az ópiumnak, a papaver somniferumnak éretlen tokjaiból kicsorgó, beszárított tejnedvnek fő alkotóeleme... Tény, hogy kiválóan bódítja a központi idegrendszert. Kiválóan csillapít minden fájdalomérzetet! Más dózisokban általános jó érzést vált ki, aki merészeli, eljuthat általa az eufóriáig. Ezért mondtam Önnek, Frauläin Zsablyay, hogy a morfium a bátrak desszertje! Megszünteti a fáradtságot, az éhségérzetet, az álmatlanságot! Fokozza – persze csak a zsenik esetében – az alkotó intelligencia teljesítményét, úgyszólván korlátlanul... Hiszen a psychét megszabadítja a mindennapi gondoktól, nyugóktól, kisszerű feszültségektől, aggályoktól, ezáltal a lélek, a tudat

tisztultan törhet magas célok felé! Tény, hogy magamon, mint kutató, kísérletezve, lesújtva tapasztaltam, hogy a morfium a fönti előnyök mellett, az akaratlagos tevékenységre nézve bizonyos fokú iszonyt, gátlást fejlesztett ki, de ez kontroll alatt tartva: kivédhető! Magam kísérleteztem ki saját magamon, pedig hát itt... ugye... ezen a „híres” klinikán lett volna épp elég idióta, hogy azokon végezzem el kísérleteimet, ám én magamat választottam kísérleti alannak.

Zsablyay Amadea közbeszól:

AMADEA Milyen kár, milyen kár!

DR. BRANDT Kár?! Vannak veszélyei a morfiumnak... ugye a súlyos morfinistáknál nagyon súlyos függés, dependentia alakulhat ki... minden alapot nélkülöző tervezgetések szintén a tünetei közé tartoznak... bizonyos infantilizmus is felléphet... amely cselekvési képtelenséggel jár együtt, előbb-utóbb... Jól felismerhető szervi tünetek: szűk pupilla, szívverés-ritkulás, de ezeket lehet ellensúlyozni, kisasszony, és én éppen ezekkel kísérletezem! Atropint használok mint ellenmérget... kávé iszom, kámfort szagolok, ezek is csökkentik a morfiummérgezés veszélyét... amely már 20 cg dózisonál fölléphet, ha ilyen adagot valaki mondjuk háromórás közökben fecskendez a bőre alá: coma, halál, megáll a légzés... A függés veszélye abban rejlik, hogy a szervezet, ha hozzászokik, akkor mind nagyobb, egyre nagyobb adagokat kíván, mivel a kívánt hatás küszöbe emelkedik... A morfinéhség őrződést, tébolyt, halált okozhat... de uralható, szabályozható, lényeg a ciklusok kontrollja... Kontroll hiányában ugyanis a morfium, nap

nap után növekvő adagokban... ugye... a munkaképesség teljes összeomlásához, megszűnéséhez vezet. A baj az, hogy a morfium pozitív hatásának szinten tartása igen nehéz, nagyon precíz adagolást, a ciklusok beállítását és betartását követeli meg, mivel, mint azt én megállapítottam, a morfiumtól való függés, a morfiummegszokás oka az emberi szervezet fokozódó morfiumbontó képességében rejlik! Gondolja meg, Amadea: a bőr alá fecskendezett morfium, mondjuk akár mindössze 5 cg, ugye... kétszer hat: első hatása szinte azonnali, a befecskendezés után és hamar kiváltja az eufóriát... a második hatás akkor megy végbe, amikor a szervezetben lévő morfium a gyomorból és a belekből felszívódik... ekkor kis hányinger mellett, megkezdődnek az olykor elviselhetetlen absztinenciális tünetek: étvágytalanság, halálfélelem, üldözési mánia, féltékenységi rohamok, akár fuldoklás, ájulás... akár kollapszus is... Figyelni kell tehát a székleetet! A defecatiót pontos ciklusokban kell végrehajtani, mivel a bélsár rátapad, ráragad a belekre, kínlódás ilyenkor a WC-n üldögélni, ez a morfium és az ópium egyik mellékhatása... kínszenvedés ilyenkor a WC-n ülni... fájdalmas székrekedés, vérzés, aranyérfájdalmak, és nem és nem tisztul a bélsár... na de erre vannak ugye olajos hashajtók, a bélműködés renyhességét és az étvágytalanságot részben enyhítő szerek, egyszerűen, bármily gyilkos mérég is az M! és a hozzá adagolt különféle morfinszármazékok, és a legveszedelmesebb, még a morfiumnál is gyilkosabb: pantopon! Most készülő és e témában új korszakot nyitó művemben ki-

dolgozom a Narcotica klasszikus és modern elméletét és praxisát! Kísérleti alany: én magam! A szűk pupilla atropincseppekkel gyógyítható... a fénymercv pupilla, amit az alkohol-abusus okoz és annak tünete, gyógyítható! Ezt a Kapitelt már meg is írtam! Elég volt látnom Cholnoky Viktort és Cholnoky Lászlót! De a fejfőrcs, az izomgőrcsők, a hidegrázás, a verejtékezés, a hasmenés, hányinger, a cselekvésre való minimális alá süllyedő készség... az alkotásról, a kreativitásról nem is szólva... a gyér pulzus, a bőretek kítágulása, az extrém, már-már suicid depressio, a jéghideg verejték a kiszáradt bőrön, a színvakság, a bélsár ráragadása a belekre, a simaizom-gőrcsők, aluszékonyság, halálfélelem, üldözési mánia... légzés-depresszió... ólomkólíka... bél-spasmus... szóval a bélsár beleragadása a belekbe, a szédülés, a hányinger, a hasmenés, a psychés, valamint az önfegyelmező akarati cselekvés hanyatlása, a teljesítmény csökkenése, a helyes célkitűzés és a célhoz szükséges eszközök kiválasztásában gátolt morfinista, ópiumevő, bármilyen más narkomániával összefüggő mellékhatások, szövődmények!!!!

Igenis, Mademoiselle Zsablyay: mind kontroll alatt tarthatóak, el-lenszerekkel egyensúlyba hozhatóak, és a megszokás, a dependetia is: leküzdhető, Fräulein Amadea! Nos, most már tudja, min is dolgozom én. Egyszerűen nincs időm arra, hogy mindezt állatkísérletek végtelen sorozatán kutassam végig, nem! Én magamat találok oly optimális fizikai-pszichikai kondícióban, hogy magamon kísérletezek! Ez az én küldetése! Misszióm! Érti, szép kisasszony?!

AMADEA Értem, uram...

Dr. Brandt ezt a halk és aggódással teli választ nem hallja meg. Föl, s alá sétál a sivár ügyeleti szobában és előbb Puccini Cavaradosi-áriáját (Tosca) dúdolja, majd éneklí: „Ó, meg kell halnom, bár úgy vágyom élni...” Azután, mintha teljesen egymaga lenne, folytatja a dúdolást, az éneklést, ezúttal Claude Achille Debussy Baudelaire-dalciklusából.²

Majd miután ismét konyakot iszik, Vincenzo Bellini Norma c. operájából énekel... – különben szép baritonhangja megcsuklik, olyan köhögési roham rázza egész testét, vonagló állatot rejtő zsákként zuhan le, leroskad egy székbe. Amadea vizet visz neki, de Dr. Brandt már képtelen visszatarítani agresszív hányingerét, lehányja saját ruháját és Amadea hozzá hajló arcát is, és a lány ruháját is. Mikor végre valamit csillapodik a köhögési roham, akkor Amadea lemossa az orvos arcát (sír közben a szép lány) és igyekszik vízzel itatni, de az újabb öklendési rohamot vált ki.

AMADEA Még nem késő, orvosos úr! Átmehet... (hirtelen az órájára néz) ...a másik szárnyba, ahol a lakása van.³ Átkísérem a lakásá-

ba! Vesz egy gyors fürdőt, tiszta inget, nyakkendő, másik ruhát, senki nem fog észrevenni minket... Siessen, elkísérem... segíték az átöltözésben! És még odaér a professzor úrhoz, a raportra! Csak ne igyon többet és most ne énekeljen... Jöjjön!

Dr. Brandt orvosos szédelegve, megadóan követi Zsablyay Amadeát a klinika lakószárnyába, át újabb és újabb folyosókon, ha lépéseket hallanak, akkor behúzódnak egy ablakmélyedésbe. Az orvosos lakásában Amadea pillanatok alatt megnyitja a zuhanyt, mezítelenre vetkőzteti a magatehetetlen férfit, megmosdatja, megtörli testét és a szekrényhez siet, tiszta fehérneműt, inget, nyakkendő, öltönyt, egy másik cipőt keres, zoknit is, és ügyszólván ő maga, Zsablyay kisasszony öltözteti fel tetőtől talpig az egyébként atlétatermetű, kisportolt, izmos, fiatal férfit, aki tűri, hagyja, engedi, mivel jómaga szinte tehetetlen, de azért annyira mégsem, hogy az öltöztetés közben a vele elfoglalt Amadea melleit, sőt ágyékát is, meg ne fogdossa – ha csak ruhán át is –, és az asszisztensnő, mivel siet, most nem háborodik fel, tűri, engedi, hagyja az alpári, tökrészeg viselkedést, hogy mielőbb rendbe hozza azt a férfit, akiről tudja, kicsoda: lángész.

² Egyébként Debussyról is Csáth írta a honi első zenekritikákat, méltatólag, csakúgy mint Bartókról és Kodályról, itt majd a film zenéjében megjelenhet ez a vonzalom a XX. század eleji, úttörő (disszonáns) zenék etc. iránt Csáth, azaz Dr. Brandt részéről.

³ Ti. abban az időben – nemcsak a híres Moravcsik-klinikán, hanem általában is – az orvosos, a gyakorló medikusok (Csáth pl. az volt, orvososi rangra emelése most volt éppen várható) bent laktak, ún. „orvos-szolgálati” lakásokban, a klinika külön e célra épített szárnyában. Főleg a vidékről jött orvosos, és Csáth a Bácskából jött.

II. A „raport”.

Brandt doktor pontos időben érkezik, öltözete kifogástalan, hála Amadea villámgyorsan végrehajtott mosdatásának, erős dörzsöléssel végrehajtott törölköző „tevékenységének” (közben az orvos kétszer is megrogyott, de Amadea magához ölelve a csuromvizet testet, megtartotta a férfit), azután gyorsan és mégis gondosan tiszta ruhába öltöztette. A nyakkendőt előbb magán kötötte meg, laza csokorra, majd áttette a férfi nyakába és ott igazította szorosra a csokrot. Hirtelen lehajolt és gézzel letörölte az orvos poros és főleg: sáros szegélyű, sáros sarkú, egyébként igen elegáns, drága cipőjét.

Dr. Brand – hiszen nem frissült fel teljesen még a fürdőtől sem – me-reven néz a klinikaigazgató-udvari tanácsos etc. professzor szemébe, az derűs tekintettel viszonozza ezt az egzaltált, mégis – habár kinnal – fegyelmezett, fix és üres, csaknem bárgyú nézést. Int, hogy üljön le. Dr. Brandt állva marad. A prof is.

DR. MORAVCSIK A fiam lehetne... Dr. Gorove Gábor, a vezető ügyeletes telefonált nekem éjszaka... bent járt Önnél az ügyeleti szobában... Ön a padlón feküdt, eszméletlenül vagy önkívületben. Gorove kolléga megijedt, Perneszi doktort riasztotta, de az csak annyit mondott: „Dr. Brandt? Dögöljön meg ott, ahol van...” – azzal tovább aludt. Ekkor hívott engem. Ezért jöttem be. Láttam abban az állapotában, beadtam magának egy injekciót, azután magára hagytam... Később rendelkeztem a raportról. Ezt csak azért bocsátottam előre, fiam, nehogy azt higgye, hogy a nővérek vagy az asszisztensnők besúgók... hogy maga után kémkednek, az

én megbízásomból. Ellenkezőleg: mind rajonganak magáért! Hm. Ifjúság... Megőrült maga? Mit művelt? Föltöri a klinika patikáját, a gyógyszeres szekrényt...? Konyakot vedel, miközben maga az ügyeletes... És vágni lehetett a cigarettafüstöt abban a szobában... Mondja, fiatalember, mikor szúrt először a bőre alá morfiumot és ahhoz még pantopont is?

DR. BRANDT (*halkan, szórakozottan*) Egy éve, professzor úr...

DR. MORAVCSIK Első adag?

DR. BRANDT 0,002 cg. Ismételten ugyanez este... és elalvás előtt is... illetve délben is... és éjfélkor is...

DR. MORAVCSIK Jelenlegi dózis?

DR. BRANDT 3,2 cg morfium és 3,8 pantopon...

DR. MORAVCSIK Brávó! Maga máris halott, csak még nem temették el. A végrendeletét, remélem, azért már megírta, Brandt doktor úr?

DR. BRANDT Még nem... Miről? Nincs vagyonom.

DR. MORAVCSIK Magánügy. Azonban két fontos művet alkotott, az már nem magánügy. *Az elmebetegségek pszichikus mechanizmusára és az Egy elmebeteg nő naplójára gondolok. Ez utóbbiban már érezni véltem a morfium okozta eufória csapongását, de még urala a tárgyának. Ez a két elaborátum: nem magánügy.*

Dr. Brandt gúnyjal és öngúnyjal mondja:

DR. BRANDT Az Ön klinikájára hagyom... az Ön máris híres tanítványaira hagyom...

DR. MORAVCSIK Csak ne legyen cinikus, Brandt! Ismeri a porosz bölcsődalt? Nincs még egy olyan nép, mint a porosz! Már a bölcsőben is ilyen dallal ringatják a kisdedeket:

„Schlaf, schlaf ein,
Mein Kinderlein...
Pommerland, Pommerland...
Pommerland ist ausgebrandt...”

...Nos? Brandt sind Sie schon aus-ge-Brandt? Kiégett? Kapitulált egy mérég előtt? Olvastam néhány novelláját is: csupa gyilkosság... Anyagyilkosság! Ópium... Halál. Halál. De olvastam zenei kritikáit is, Debussyról, Pucciniról, Bartókról... azokban ott szikrázik még a maga elvitathatatlan kreatív intelligenciája! El fog butulni... Mik a tervei? Miben segíthetek? Én ragaszkodom magához. Bízson meg bennem!

DR. BRANDT Hálásan köszönöm, professzor úr... de... én... már... döntöttem... én... megpályázok egy jól dotált fürdőorvosi állást, elhagyom az Ön klinikáját, ahol annyit tanultam, elsősorban Öntől, természetesen! Mindig hálával fogok gondolni Önre!

DR. MORAVCSIK Nyilván eufóriás állapotában döntött így! Morfium, ópium, pantopon hatása alatt. Vagy: alkoholhatás alatt, más szóval részegen. Esetleg delíriumban... De én, mindaddig, amíg maga, Brandt, „csak” önvészélyes, meg fogom próbálni, hogy megvédjem magát önmagától. Tudja jól, hiszen ismeri a kábítószer-élvezet, a gyógyszermegszokás, a droghatású anyagoktól való dependencia, az alkohol-abusus minden mellékhatását és következményeit a központi idegrendszerre, a pszichés leépülésre, a fizikum összeomlására nézve, etc... et cetera... igen, sajnos, nagyon is jól ismeri... ez ugyanis kiderül e tárgyú orvosi értekezéseiből, méghozzá szakmai szempontból: fényes, úttörő eredményekkel!... Nos, amíg Ön csak

önvészélyes, addig számíthat védelmemre, én képes vagyok Önt, kedves Brandt, persze csak az Ön maximális együttműködésével: megmenteni az orvostudomány számára és a művészet, az írás, a zene és főleg: az élet számára. Ha ellenben közveszélyessé válna az állapota, akkor adieu! Akkor elbocsátom, még akkor is, ha ez a saját kudarcom beismerésével lesz egyenlő!

DR. BRANDT Hálásan köszönöm, professzor úr... Mint mondtam, már döntöttem. Nekem, aki művész vagyok, innen *sine mora* mennem kell! Nekem: *Sine cura* élet kell, pontos napi munkaidővel nem együtt jár, gond nélküli élet, úgyszólván ellenszolgáltatás nélküli jövedelem, hogy szabadon alkothassak, írjak, komponáljak, fessek, ami tetszik, azt, ahogy tetszik, úgy! Egy jól dotált fürdőorvosi állással mindezt hamar elérhetem! Festményeket, szobrokat akarok vásárolni, elvégre műgyűjtő vagyok... hatalmas, tízezer kötetes könyvtára van szükségem, ha másért nem, hát azért, hogy egy szép napon porig égessem a klasszikusokat, és én magam írjam meg az új „emberi színjátékot”, mert bennem balzaci energiák vannak! Elegáns rendelő, néhány előkelő nő... aztán váratlanul egy operabemutató: Bécsben, Münchenben vagy Milánóban, az én... az én operám!

DR. MORAVCSIK Ami Balzacot illeti, nos, ő napi 16-18 órát dolgozott, nem élt *sine cura*!

Dr. Brandt eltűnődve, esze, bódult agya máshol, messze jár:

DR. BRANDT Eleinte persze dolgozni kell...

Moravcsik fel s alá járkál a tágas, elegánsan berendezett szobájában. Hosszan nézi egy fiatal nő portréját, egy szép rokokó festményt.

DR. MORAVCSIK Nos, ha így van... Legyen! Holnap, nem is... még ma elintézek magának egy hosszabb, mondjuk egy- vagy kétéves bécsi és müncheni stipendiumot, persze a medicina területén, de az ösztöndíj szabad lesz, Bécs, München tele van képtárakkal, koncerttermekkel, operaházakkal, egyik kiállítás a másikat éri, írhat és komponálhat és főleg: látogathatja Freud tanár úr szemináriumait. Tudom, ismeri Freud most divatba jött új tanait, elméleteit, én nem. Kiutazik? Itteni klinikai állását nem töltöm be mással, megvárja Önt, dr. Brandt. Rendben?

Dr. Brandt is a rokokó festményt nézi, mintha a régen élt, szépséges, ifjú hölgyhöz beszélne.

DR. BRANDT Köszönöm, hálásan köszönöm, professzor úr! De már döntöttem! Elutazom! Talán Karlsbadba, talán Marienbadba, ahová Goethe járt, Arany János járt... talán Batiz fürdőbe, a szülőföldemre, Bácskába, vagy Herkulesfürdőre, Bártfafürdőre, vagy Ó-Tátrafüredre... esetleg Bad-Ischlbe... és ott mint fürdőorvos, mellesleg működni fogok mint ideg orvos, mint pszichiáter, mint lélekbúvár, mint analitikus... persze csak „Parerga und Paralipomena”, ahogyan Schopenhauer filozofált... Közben modern festők műveiből gyűjteményt hozok létre, régi hangszereket vásárolok, régi, szép empire és reneszánsz bútorokat, kínai és japán porcelánszervizeket... (nevet) ...középkori aranyholmikat...

régi fegyvereket, mellvérteket, lovagi sisakokat, mint Rembrandt van Rijn!

Moravcsik gondterhelten, mégis valami fatalisztikus flegmával, szórakozottsággal jegyzi meg:

DR. MORAVCSIK Rembrandt is nyomorban, magányban, éhségben halt meg... Még csak morfium se kellett hozzá, elég volt a „vállalkozó kedve” és tékozló, könnyelmű életmódja... Most elmehet, Brandt. Én, a maga helyében még gondolkodnék az ösztöndíjon... Menjen!

III.

Dr. Brandt azonnal a klinika lakás-szárnya felé tart, szolgálati lakásába belépve sürgősen (subcutan) bőre alá szúr egy adag morfiumot, kezét összevérdzi a lázas sietséggel föltört ampulla. Leül, várja a hatást, az eufóriát.

Magában beszél, öngúnnyal, mégis mintha valami utolsó, végső méltóság szegyenével, szeretné önmagát.

DR. BRANDT A kocka el van vetve! Elvégre is: ha nem mi lépünk át a Rubiconon, akkor Rubicon lép át rajtunk... Ez az! Ha mi nem lépjük át a Rubicont, akkor Rubicon lép át rajtunk! Ez mától a vezéreszme! Az ópium? Morfium? Csak segédeszközök! Még ma elutazom!

Már hat a kábítószer, már ível föl – csúcsig – az oly nagyon várt eufória. Ekkor kopogtatnak az orvos szolgálati ajtaján.

DR. BRANDT Tessék!? Ki az? Az ajtómat én soha nem zárom kulcsra... Herein!

Magas termetű, szőke hajú – kontyba font, dús haj –, kék szemű, telt, már-már rubensien robusztus idomú, fiatal nő lép be.

Dr. Brandt fölugrik karosszékéből:

DR. BRANDT Ó... oh! Totus floreo... Totus ardeo! Ön az? Ön, Gräfin Catherina von Dohna zu Schlo dien doktornő? Med. Univ. Oh! Micsoda eredménye Ön az emancipációnak! Egy porosz... egy brandenburgi grófnő, aki hagyja a birtokait és orvosnak tanul, és milyen orvosnak ráadásul?! Oh! Hol vagyok én magától, grófnő... pardon... doktornő, a tudásban, a modern medicinában! Sehol. Kér konyakot?

DR. CATHERINA VON DOHNA ZU SCHLODIEN Nem kérek. Hallottam, hogy itt hagyja a klinikát. Kár. Sajnálom. Önben láttam a modern elmekörtan ígését... És maga most fürdőorvosnak megy... Az eszem megáll!

Dr. Brandt nevet, konyakot tölt magának, iszik.

DR. BRANDT Igen. Elmegyek erről a klinikáról, mert maga frigid! Nem viszonzozza örült szenvedélyemet, amit Ön iránt érezek!

DOKTORNŐ *(leül egy karosszékbe)* Én frigid? Maga inkább a nővérek és a mosónők iránt érez lángoló szenvedélyt... De ez privát ügy, meg ízlés dolga is. Azért jöttem, mert Moravcsik professzor úr három ajánlólevelet írt Önnek, Karlsbadba, Marienbadba és még egy harmadik fürdőbe, annak igazgató főorvosaihoz! Azonkívül pedig a klinika kutatási keretéből vissza soha nem térítendő összegre állított ki csekket az Ön számára, már ma felveheti az Osztrák–Magyar Kereskedelmi és Hitel Banknál vagy

az Angol–Magyar Banknál, ahogy tetszik. Hogy... amint a professzor úr mondta, már mindjárt az elején vásárolhasson néhány modern festményt, mondjuk Egon Schiele festményei közül... Tudom, hogy Ön nagyra tartja Egon Schiele műveit. Én is.

Előveszi a csekket és az ajánlóleveleket és átadja Brandt doktornak.

...Kár, nagy kár, uram... kár, Dr. Brandt, hogy elmegy a klinikáról!

DR. BRANDT A maga frigiditása az oka! Grófnő... boruljak a lábai közé? Legalább plátói szerelemmel viszonzná testi kínokat okozó szenvedélyemet, amit az Ön pusztta látása azonnal indukál...

Végtelen gúnyjal és mégis: bájjal mondja ezt a férfi, miközben újabb pohárka konyakot hörpint fel, rágyújt egy cigarettára, beleolvas az ajánlólevelekbe és hosszan tanulmányozza a csekken látható összeget.

...Nem tart velem, grófnő? Mehetünk akár a maga hazájába, egy porosz... egy brandenburgi... egy mecklenburgi... vagy pommerlandi fürdőhelyre is?! Nos? Nincs honvágya ridegségében is szépséges hazája után? Ó, hogy szeretem én Theodor Fontane regényeit... Hajó Koppenhága felől... Effie Briest... Hogy szeretem Theodor Strom verseit, amit a balti partok dűnéiről írt... Ó, hogy szeretem én Friedrich festményeit Rügen szigetéről, Kap Arkonáról, a mészki szirtekről, a temetőkről, a templomromokról, Ulrich von Hutten sírjáról... és a fő művét: A szerzetes a tengerparton! Istenem, észak! Észak! Köd, pára, hideg, kék szemű, szőke hajú, hatalmas nő! És mindennap tertzene, rézfúvók, katonazenekarok,

és az őrsváltás Nagy Frigyes sírjánál Potsdamban, a Helyőrségi Templomban! Igen! Velem jön?

DOKTORNŐ Nem megyek magával. Hiányozni fog, nem tagadom. Mondja, maga már eszi az ópiumot? Per os... Már nem is tudja kívárni a hatást, ha csak a bőre alá szúrja a mérget?!

DR. BRANDT Enyhe semmi adagocskák... extractum opii aquosum... naponta 2 cg maximum... Persze az is pontos ciklusok szerint elosztva, és ekképpen mint Treibstoff funkcionál... nem mint kábítószer. Fokozza az agy asszociációs teljesítményét! A maga helyében kipróbálnám...

– *mondja sötét, baljós mosollyal Brandt.*

A német orvosnő lehúzza az ujjáról egy szép, régi, családi gyűrűt. Átnyújtja az orvosnak.

DOKTORNŐ Ezt magának szeretném ajándékozni, Brandt doktor. Legyen a talizmánja! Óvja, védje magát, bárhová is megy „fürdőorvosnak”... Kérem szépen, fogadja el.

Dr. Brandt figyelmesen tanulmányozza az ősi, családi gyűrűt.

DR. BRANDT Egy föltétellel elfogadom. Tessék: ez legyen a magáé!

Átadja az orvosnőnek arany zsebóráját.

DR. BRANDT Idő-terápia... jót tesz néha, tapasztaltam, ha az ember sokáig nézi, figyeli a mutatók körbeforgását, főleg a másodperc-mutató rohanását...

DOKTORNŐ Elfogadom. El. A viziontlátás, mégpedig a mielőbbi viziontlátás reményével! Most mennem kell. Kezdődik a nagyvizit! Isten vele! (Elmegy.)

DR. BRANDT „Nagyvizit”. Itt... a debilek osztályán. Itt... ahol nincsen gyógyítás, se gyógyulás... Menj csak, te emancipált porosz némbel... te frigid szukája Nagy Frigyes hadseregének... Én átlépek a Rubicont!

Hirtelen utána rohan a német orvosnőnek, még a folyosón utoléri.

DR. BRANDT Kérem... kedves Catharina... ha megtenné... rendeljen nekem azonnal egy fiákert! Nyitottat!

DOKTORNŐ (*kedves mosollyal*) Zum Befehl, Herr Brandt! De miért nyitottat? Nem vette észre, hogy tél van, hogy odakint zuhog a hó, hófúvás van, gyönyörű, fehér hóörvények... mint drága porosz hazánkban, fent északon?!

DR. BRANDT Hófúvás! Hát akkor még inkább nyitottat!

DOKTORNŐ Ahogy akarja... Nyitott fiákert rendeljek magának, hófúvásban...

Elindul a hosszú, homályos folyosón.

IV. Karlsbad (v. Marienbad – Csehország)

Fehér pavilonok, szökőkutak, faszorok, ivóutak, gyógyfürdő- és thermal-márványkádak, elegáns hotelek és panziók, villák, amelyek fekete fenyvesek övezte völgyben épültek. A Monarchia, a „boldog békeidők” ismert (és oly hamar majd eltűnő...) fürdővárosi atmoszférája.

Dr. Brandt (= Dr. Brenner József = Csáth Géza író) ebben az idillikus-melankolikus (preraphaelita) „k. u. k.” miliőben, miközben valóban lázasan dolgozik, éspedig ajzószerrek segít-

ségével, egyre nagyobb morfium-adagokkal, amelyeket még kiegészít pantoponnal is (olykor alkoholizál is), „ezalatt”: önpusztító promiszkuitásban (ahogy ő írja: promiscuitas) él, és ehhez hölgypartnerei – leányok, asszonyok, özvegyek – bőven adódnak – többnyire önként! – (némelyeket pedig Dr. Brandt fortélyjal, találékonysággal, naivitásukkal éppen úgy visszaélve, mint visszaélve az ő orvosi pozíciójával: egyszerűen „rávesz” arra, hogy neki odaadják magukat, pl. nőorvosként is „praktizál”, jöllehet ilyen szakképzettsége éppenséggel nincsen...)⁴

Ne feledjük, hősünk ekkor még vonzó, atléta-testalkatú, szuggesztív beszédű és tudásának, nagy műveltségének birtokában lévő férfi. Kevés nő áll ellen olykor drasztikus, brutális (deviáns, perverz) „óhajainak”. Esténként olykor zongorakoncerteket ad, a fürdő igazgató-főorvosának feleségét is sikerül elcsábítania. Közben előadásokat tart a narkózis veszélyeiről (kár, hogy ő maga nem tanult saját, e téren szerzett nagy tudásából...), továbbá: az ópiumevés és az ópiumszívás közötti különbségről, vagy: A gyógyszerek kiürülése a szervezetből cím alatt, etc. Az orvoskollégák (legalábbis eleinte) minden gyanakvás nélkül hallgatják előadásait, különösen a freudi álomfejtésről, „analitikus lélekfelszabadításról”, a gyer-

mekkori primer sexuális élményekről, az apa-komplexusról, (pl. a kasztráció-elmélet), az Oedipus-komplexusról az ún. „Unterbewusstsein”-ről, a „tudatalatti”-ről, etc. etc.

Ezen dolgok, ill. előadások forogatókönyvi leírása és filmi megjelenítése egészen speciális, gyorsan pergő idősík-váltás technikát kíván, sőt: én odáig is elmennék, hogy ezeket a fent sorolt „boldog”, mindenesetre még háború előtti, Ferenc József-i fürdővárosi és fürdőorvosi előadásokat (koncerteket, előkelő hotelek drága zongoráin adott, szűk körű koncerteket) lehet nem kronologikusan, hanem: retrospektív ábrázolni, pl. amikor az úró-orvos már mint feleségének gyilkosa a bajai (rémes) tébolyda falai-rácsai között van, és olykor, tisztább pillanataiban: az orvos visszaemlékezik e „fényes időkre”. Mindaddig, amíg azután a bajai örültekházából meg nem szökik (utolsó életerejével), mert bizony megszökött, habár csak a halálba, az öngyilkosságba szökhett onnan...

Miközben – és talán éppen ezért – a morfium- és pantopondózisok egyre fokozódnak, Dr. Brandt még fokozza a promiszkuitást, amit sikerrel terjeszt ki az előkelő gyógyintézet nővéreire is. De lényegesebb, hogy a fürdővárosban az Osztrák–Magyar Monarchia (de jönnek ide Bajorországból is szép nők, és talán még szebbek: Itáliából, Franciaországból, sőt: Skandináviából is) szinte minden rétegének unatkozó, előkelő (olykor kevésbé előkelő) hölgyei: anyák, hajadon leányaikkal, „vígözvegyek”, operai, teátrum dívák, emancipált úrinők, arisztokrata (nemegyszer főrendi) hölgyek, dúsgazdag polgárok feleségei, bankárok, könyvkiadók, lapkiadók (sőt: k. u. k. katonatisztek és tengerésztisztek) feleségei, leá-

⁴ A Csáth Géza: Napló és a naplószerű csapongó feljegyzések, töredékek ez időkből erre nagyon sok (gyakran már pathologikus) motívumot, helyzetet, jelenetet tartalmaznak. (Mindezekre pontos, tragikus adalékokat meríthetünk a forogatókönyvhöz és a filmhez Csáth Naplójából, ám erre a film-novellában nincs szükség, mivel ez a dráma csak filmi jelenetekben, nem teljesülő fogadalmakban stb. ábrázolható.)

nyai, Magyarország vidéki városai-
ból, Budapestről, Erdélyből, Bécsből,
Prágából, Fiuméből etc., és jönnek
persze kevésbé tehetős hölgyek is,
ám a promiszkuitás itt sem válogat,
aminthogy az érintett nők életkorá-
ban sem válogat Brandt dr. – teszem
azt, délelőtt az anya és délután a
leánya a partner... Vagy: egy leány
ikerpár... Azután korosodó dámák
is belépnek ebbe a fényes, előkelő
„Szodomába”, amelynek Lótja: maga
dr. Brandt. A fürdőorvos – noha az
emelt dózisok testi erejét rohamosan
aláássák és ezzel együtt szexuális
potenciája is gyorsan hanyatlak – ter-
veket kovácsol, egy igen előkelő, és
főleg nagyon gazdag nőre „vár” (an-
nak életkora önéki éppenséggel nem
számít...), akit feleségül vesz és aki-
vel bejárja a világot, eljut Polinéziába
vagy a Tokelau-szigetekre, ahol ter-
vei szerint, „új életet kezd” és „tabula
rasá”-t csinál, sorselemzésekkel fog
foglalkozni, és főleg: regényeket, no-
vellákat, drámákat, operákat fog írni!
(Ezek már a morfinizmus jellegzetes
tünetei: ti. az úgyszólván minden ala-
pot nélkülöző tervezések etc.)

Dr. Brandt „aranykora” ez még,
sok asszony és leány viszonozza a
szerelmét. Egy Schärding-a. – Innből
Karlsbadba érkezett dúsgazdag öz-
vegy pl. öngyilkosságot kísérel meg,
ami Brandt doktornak újabb életerőt
ad, ha csak röpke órákra is...

Ezekben a „fürdőorvosi” orgiák-
ban, amelyeket olykor kemény tudomá-
nyos, máskor szépírói munkával
szakít meg, habár egyre rövidebb
időkre – sajnos –, Dr. Brandt hatal-
mas harcot folytat a morfium okozta
testi hanyatlás ellen (lásd: Cs. G. Nap-
ló), ám a harcot elveszíti. Egy véletlen
eset szolgáltat arra lehetőséget, hogy
a fürdőhely igazgató-főorvos profes-
szora végre megszabaduljon a mind

több botrányt okozó fiatal doktortól:
Brandt ugyanis egyszerre két nőt –
anyát és leányát... – vesz rá a kábító-
szerek élvezetére (mintegy „játékkép-
pen”), ám a két hölgy igen rosszul
lesz, nyomozás (rendőri!) kezdődik,
és Dr. Brandtot elbocsájtják Karls-
badból. Éppen akkor, amikor kitör a
világháború... Szarajevói merénylet,
kettős „királygyilkosság”...! – harsog-
ják az újságírók.

V.

Dr. Brandt Pestre érkezve hirtelenül,
váratlanul (senki ismerőst tanúnak fel
nem kérve, vendégül meg nem hívva)
megnősül. „Kispolgári életre vágyik.”
(Csáth azt mondta unokatestvérének,
Kosztolányinak: „Nem érdekel az úras.
Sem a tudomány. Egyszerűen bol-
dog akarok lenni.”) Nászút helyett
azonban (és ez éppoly váratlan akció,
mint a házasságkötés volt) dr. Brandt
önként jelentkezik katonaorvosnak.
Jóllehet ugyanezt a munkát Buda-
pesten is végezhetné, a keleti frontra
vezénylik, ún. „tábori kórházba”, ún.
„mozgó tábori kórházvonat” ez, tk.
sebészeti műtétek végzésére alkal-
massá tett két-három vasúti vagon,
a „véres szerelvény” közvetlenül az
arcvonal, a front mögött van, a se-
bészek úgyszólván csak amputálnak
itt. (Munkahipotézis: dr. Brandt itt a
kórházban ismerkedik meg Georg
Trakl /salzburgi patikus/ költővel, aki
morfinista.)

Ez a forgatókönyvben lesz kidol-
gozva. Trakl ott is hal meg a galíciai
tábori kórházban, miután (alighanem
öngyilkossági szándékkal) túladagol-
ta a morfiumot. Szintén munkahipo-
tézis: dr. Brandt itt ismerkedik meg

Oska Kokoschka festővel, aki súlyos fejsébbel fekszik a tábori kórházban. Ennek kidolgozása jelenetben és dialógusban: a forgatókönyvben lesz, föltéve ha nem vetjük el ezt a „hipotézist”.

A fürdőorvosi „stáció”, Dr. Brandt oly igen remélt aziluma („asylum”), menedéke: KARLSBAD-ban.

Ápolónővér kopogtat csendesen – és jó időbe telik, amíg morfium-eufóriájából Dr. Brandt annyira magához tér, hogy azt kiáltja vidáman: „he-rein!” – ekkor a szeplős, pisze, mégis bájos arcú, csinos nővér halkan szól a diadalittasan előtte álló férfihoz:

NŐVÉR Doktor úr... bocsásson meg a zavarásért, de... a fürdőnk egyik legelőkelőbb vendége óhajt... szeretne Önnel beszélni, konzultálni... Friderike Wilhelmine Wenckheim von und zu Schweidnitz baronesse... Sürgősen...

DR. BRANDT (*derúsen*) Soha jobbkor, soha jobbkor! Mankón jött? Vagy tolokocsin? Mototerápiára...?

NŐVÉR De doktor úr! Hiszen a baronesse tökéletesen egészséges, csak az idejét tölti itt a fürdőnkben...

DR. BRANDT Um so besser! Küldje be! Várom!

Leül a pianínóhoz és szép futamokat játszik, ezúttal Schumanntól, a „Papillon”-ból, de itt-ott „beleimprovizál” a klasszikus műbe, igen nagy élvezettel. Meg sem hallja, hogy a baronesse már belépett a szobájába és élvezettel hallgatja az orvos játékát. Az azonban hirtelen lecsapja a pianínó fedelét, megfordul, a pianínó tetején csillogó cseh metszett kristály pohárból kis konyakot hörpint, rágyújt, ekkor veszi észre a hölgyet.

DR. BRANDT Ó! Örült volt Nietzsche! Még hogy „Übermensch”... Egyetlen a jövő: *Überwiblichkeit!!!!* Kér konyakot, Hortenzia?

Az előkelő hölgy mosolyogva mondja:

BARONESSE Az én nevem, uram, a keresztségben: Friderike Wilhelmine... sajnos nem Hortenzia...

DR. BRANDT Bocsásson meg... A nővérke biztosan eltévesztette, megengedi, hogy én mégis Hortenziának nevezhessem?

A baronesse az előbbi kedves, magabiztos mosollyal mondja:

BARONESSE Nihil obstat, uram! Tényleg, uram, részemről semmi akadály...

DR. BRANDT Madame! Ön olyan szép, olyan intenzíven szép, mint egy ultimátum! Gnädige Frau! Ön olyan szép, mint egy hadüzenet, amire azonnali mozgósítással kell reagálni!

BARONESSE Ó! Uram, micsoda bók!!! Ön költő! Szóval úgy hatok Önre, mint egy ultimátum?!... mint egy hadüzenet?! Ezt nevezem merész bókknak! Köszönöm!

Dr. Brandt hirtelen komor, nyers hangra váltva kérdi:

DR. BRANDT Mit akar tőlem? Mototerápiás kezelést? A beteg testrészek mozgatással történő gyógyítását? Vagy masszázskúrát? Itt most morte saison van... tényleg: holt szezon! Szerencse, hogy Egon Schiele néhány festményét, rajzát megvettem Bécsben... azokban gyönyörködöm... Itt annyi a rút nő, hogy az ember bujkál a betegek előtt... Itt, Madame, nem folyik gyógyítás... Persze ezt a betegek nem tudják. Sőt...

BARONESSE (*igen kedvesen*) Tudom, doktor úr... És én, hála Istennek, nem is vagyok beteg! Nincs szükségem mototerápiás kezelésre, se masszázusra, se lelki vigaszra, és a reflexeim is primák!

DR. BRANDT Ön gazdag, ugyebár? Én... mint Balzac is... mindig egy nagyon gazdag nőről szoktam itt álmodozni, aki szép, mint egy ultimátum, fatális, mint egy hadüzenet, bref: aki nagyjából olyan, mint Ön, Signora! Silány munkámat à jour elvégzem ugyan, és szerencsére fölbukkant itt azért egy-két igazi narcisztikus hajlamú hölgy... és ez jó, mert a narcizmus, főleg a férfiaknál: gyakran vezet öngyilkossághoz! Így azután mi is produkálunk hullákat... úgyhogy itt is van... persze fehér márványból: hullaház, van halottkém... Oh, Ön, Gnädige Frau, úgyszólván archetípusa Narcissusnak, nőben! Tudom... soha nem lesz öngyilkos, ahhoz Kegyed túlságosan is frigid, és jól fejlett világnézete van, valószínűleg atheista hívő... netán titkos női szervezet tagja... esetleg irodalmi szalont vezet egyik szép kastélyában, ahol oly sok hülye író és költő gyűlik össze kaviárt zabálni és rajnai bort inni, hogy Ön már unja a fölolvadásokat, a „szenvedélyes vitákat” a modern irodalomról, két kaviáros szendvics között... kérem, üljön le! Vagy feküdjön oda a díványra... tudja, mi a legjobb terápia, kedves Ultimátum, kedves Hadüzenet? Nos, a hanyatt fekvés a legjobb terápia... Ezen állapotban személyiségünk végre fölszabadul és nem a világ, nem a társadalmi rend amúgy sem létező logikáját követi, hanem a Semmi logikáját, fölismerve, hogy a Semmi, a Nihil: szintén teljesen

logikátlan, amiképpen az a mindennapi valóság is, a „hétköznapi élet” is, a sok kis hülye tennivaló, és a többi...

A baronesse hanyatt dől a díványon, két karját feje alá teszi, kedves mosollyal nézi az orvost, aki cigarettázik, konyakozik, mintha ő ott se lenne nála, az ő díványán hanyatt fekvve, ahogy az orvos tanácsolta mint „terápiát”. Elegáns cipellőjét mindenestre lerúgja lábáról. A férfi észre sem veszi.

DR. BRANDT Szóval van itt minden, Madame! Hullaház, annak egyik termében igazi morgue, vagyis tetemnéző... ahol az elhunyt személyazonosságának megállapítása végett az ismeretlen tetemeiket szemlére teszik ki... Ha adódik olykor ilyen eset, szólnak nekem, a kollégák tudják, hogy szívesen időzöm ott a tetemnéző kamrában... Sajnos, mostanában ritkán adódik ilyen kikapcsolódás a számomra...

BARONESSE Oly sok érdekeset halottam Önről, doktor! Mondják, hogy Ön híres író, prózát is és operát komponál... elméleti műveket ír... Mondják, hogy... nos, hogy morfinista... Én jobban szeretem a heroint! És ismerek néhány olyan izgatószeret, amit vízipipával lehet beszívni... Pompás a hatásuk... Állítólag George Sand is ezzel élt... Fölolvassa nekem valamit egy éppen most készülő művének kéziratából, kedves, szép uram?! Kérem! Megteszi?

Dr. Brandt keres pár papírlapot a rendetlen, poros íróasztalán, aztán beleolvass az egyikbe.

DR. BRANDT Ha óhajtja, Gnädige Frau... Nos, ez még egy készülő

írás... Novella lesz? Elbeszélés? Vagy egy drámában használok fel mint monológot? Meglátjuk. Az a legvalószínűbb, hogy kidobom a szemébe...

Dr. Brandt az íróasztal szélére ül, iszik egy korty konyakot, rágyújt egy cigarettára, éles, kutató pillantást vet a díványon hanyatt fekvő nőre, azután olvasni kezd.

BARONESSE Semmit nem hallok, uram! Kérem, olvasson egy kicsit hangosabban, ha nem túl terhes Önnek...

DR. BRANDT *(teljes hangerővel – majdnem)* Ahogy kívánja! Maga megkésett ultimátuma az én kisiklott életemnek!

– Kolostorban szeretnék élni – mondja türelmetlen önismerettel a lány –, férfikolostorban. Velencében láttam, a San Giorgio hatvan méter magas harangtornyából egy régi kolostor két négyszögű udvarát: a belső udvaron négy sötétzöld ciprus áll, phallikus szomorúsággal, mozdulatlanul. Zárt, fegyelmezett, egyszerű oszlopsor keretezi az udvart: in more geometrico, középen kút. Nincs mozgás, nincs hang. A színek: zöld, barna és fehér. A második udvar később épülhetett: a négyszöget itt páros oszlopsor alkotja, szigorú, de mégsem olyan kemény rendben, mint a belső udvarban. Egy ilyen világ létrehozásáért érdemes volt hinni és tudni. A két kolostorkert a magasból széles, bíborszínű tetők mélyében látszik. Körülötted a száraz, kék ég olyan közletről-végtelen, annyira a szemednél, a szédületednél kezdődik, mintha a koponyád foglalata volna, és a horizont csak egy harmadik négyszög: úszómedence.

Éles kék villogása annyira elüt a két kolostorudvar tompa, fénytelen színeinek mozdulatlanságától, mint amennyire hasonló hozzájuk a négyszögletes, geometrikus formában. A medence körül narancssárga, kék, vörös, lila napernyők duzzadnak a széltől. Túl a kerengők és a két udvar mértanán a medence négyzete csupa mozgás, vibrálás, feszültség és sugár, tele fénnel, rezgéssel. A kolostor túlvilági egyensúlyával szemben a medence és környéke aszimmetrikus, labilis: a profán, érzéki világ ultramarin játéka az eksztázis és a transzcendencia közvetlen közelében.

Közben, amíg az orvos felolvas, a hanyatt fekvő hölgy könnyít szoros ruházatán, két melle hamar mezítelen lesz, azután combja is, de a férfi semmit nem vesz észre. Olvas, monoton hangon.

A hanyatt fekvő német nemesnő a felolvasás közben két mellbimbójával játszik, a mellbimbói az ujjakkal tett izgatástól keményre, nagyra merednek, sötétbarna színükkel elütnek a hölgy hófehér bőréből. Amikor a férfi abbahagyja a felolvasást, rászól, igen nyersen:

DR. BRANDT Öltözzön fel! Azt hiszi, hogy én semmit nem tudok magáról, Hortenzia?! He-he-he... *(sötét, baljós nevetéssel folytatja)* ...maga itten a szép, fiatal ápolónőket nézegeti és egyiket-másikat már rá is vette, hogy a szobájába menjenek, de mondja meg nekem, hát olyan érdekes az?

Baronesse hanyatt fekvve szedi rendbe a ruháját.

BARONESSE Rosszul tudja, kedves doktor! A dolog fordítva igaz! Úgy

ám! Az a kis ápolónó, aki az imént jelentett be magának engem, nos, ő volt az, aki a fürdőben simogatni kezdett engem... a mellemet, az ágyékomat, és minthogy én hagytam, engedtem, akkor a kisasszony a szeméremajkaimat kezdte simogatni, később meg harapdálni... és láttam rajta, amikor elérte az orgazmust, mármint ő... Én nem...

Hirtelen felül a hanyatt fekvésből.

...Van egy villám Itáliában, a Garda-tó partján, Riva sul Garda városkában. A terasza a tóra néz. Volna kedve eljönni velem oda? Pihenne, írna, komponálna, ha ragaszkodik hozzá: szerzek magának pácienseket is... Elutazunk Sirmionéba, Catullus villájának romjaihoz... sőt, oda vitorlás hajóval megyünk, a tó déli öblében van Sirmione félszigete... Onnan Veronába utaznánk... Onnan? Onnan: Ravennába! Nos, mit szól hozzá, doktor?

DR. BRANDT Sirmione! Catullus...

Verona! Ravenna! Mikor induljunk?

Én útra kész vagyok, Hortenzia!

BARONESSE Ó, ezt reméltem! Holnap indulunk, Bécsen, Klagenfurt, Velencén át... gyorsvonattal...

DR. BRANDT *(elkomoruló kedéllyel)*

Talán mégse mindjárt holnap, Hortenzia... van itt egy idős nő... lehet, holnap exitál... annak a boncolásánál szeretnék jelen lenni... Ugye megérti, Hortenzia?

BARONESSE Érthető. Jó. Akkor kivárjuk az idős hölgy halálát, és utána azonnal indulunk! Ha örömet szerezne Önnek, doktor, Veronában, vagy már Riva sul Gardában előadatom valamelyik színművét! Csodálatosak az olasz színtársulatok! „Teatro mobile...” De nem muszáj okvetlenül dolgoznia, nem

fontos a kultúra, kérem, nehogy félreértsen engem! Ha jobb szeretne egész nap hanyatt feküdni, hát azt fogja tenni. Szabad lesz. Vendégül látom Önt, de ez Önt semmire nem fogja kötelezni. Közösülnie sem lesz kötelező velem, de ha mégis akar engem, én ott leszek mint egy testi „alkalmatosság”, egy „talált tárgy”, szexuális objektum... és akkor maga a maga kénye szerint használ engem... Ennek fordítottjára soha nem fogok igényt tartani, ne féljen ettől... De minden kívánságát teljesíteni fogom. A legextrémebbet is. „Barbarizálhatja”, „konzumálhatja” a testemet, és az én reakcióim igen aktívak, hevesek, extatikusak lesznek, ha úgy ideális, ha úgy izgató magának; vagy: passzív leszek, mint egy „dolog”, egy „tárgy”... pusztá, csupa hús, ha magának az lesz az izgatóbb, az érdekesebb. De lehet kapcsolatunk teljesen platonikus is. Sie werden alles bestimmen, mein lieber Doctor! Van két szép unokahúgom is! Róluk majd elfeledkeztem! Ó, hogy fognak azok a leánykák tetszeni magának! És Ön is nekik... Megmutatom magának a versenylovaimat! A vadászagaramimat! És a fenséges vadászsólymomat!

Fenti jelenetet a maga teljességében (a dialógust, a színészek játékát, az egész novellarészlet-felolvasást, minden egyéb „apró” részletet) úgy kell filmileg megjelenítenünk, hogy a néző képtelen legyen arra, hogy eldöntse: mit lát. A morfinista Brandt doktor vízióját és hallucinációját, amelyben ez a nő megjelenik; ez az egész jelenet és beszélgetés és felolvasás etc. mint vizionált „vágy-

képzet" minősíthető – avagy: valóban reális az egész szcéne! Vagyis: így történt valóságosan mindez akkor és ott, Karlsbadban, Dr. Brandt és Fride-rike Wilhelmine Wenckheim von und zu Schweidnitz baronesse között, és szólt, szól a művész-orvos pianínóján Schumann „Papillon”-ja.

Amikor a szeplő sarcú, szőke hajú, pi-sze ápolónőt Dr. Brandt dolgozó- (és egyben háló-) szobájában, elegáns karslbadi lakásában ismét megjelenni látjuk, akkor a férfi hanyatt fekszik a drága szőnyegen, mellette üres ko-nyakosüveg, ólomkristály hamutartó, tele szivar- és cigarettacsikkokkal, nincs ruha rajta, csak egy fehér fűrdő-lepedő, haja nedves, kócos, álmában beszél, ám magyar nyelven, amit a cseh kisasszony nem ért meg. Szesz-el, aetherrel dörzsöli az orvos hom-lokát, halántékát, fölsegíti a szőnyeg-ről a díványra, közben a fehér fűrdő-lepedő lecsúszik az anyaszült meztelen férfitestről. Dr. Brandt, noha lassan magához „eszmél”, aztán mégsem tudja egészen „egzaktul”: mi történt vele? hol van? és a többi. Éppen ezért a csinos nővérkét Hortenziának ne-vezi, mint alig-imént a baronesse-t nevezte – akár valóságos történésben, akár a morfium és konyak okozta ví-ziókban, látomásokban, „vágyképzete-kben” jelenítjük meg a filmen a fent leírtakat.

DR. BRANDT Hortenzia! Ó, Horten-zia, Hortenzia...

Az ápolónővér az orvos erőszakos kérdéseire engedelmesen, alázatosan mondja:

NŐVÉR Igen, igen, doktor úr... igen, Hortenzia a nevem! Nevezzen a nevemen: hívjon Hortenziának!

Közben a leányzó azon fáradozik, hogy a meztelen férfinak legalább a hímveszőjét betakarja, e célra saját kicsiny selyemkendőjét veszi le a nya-káról és azt teszi rá, finom, de igen biztos kézmozdulattal a férfi nemi szervére. Aztán szépséges altatódalt kezd énekelni – cseh nyelven –, és Dr. Brandt, aki nemrégén még Riva sul Gardában, Sirmionében, Catullus vil-lájának romjainál „időzött”, mélységes álomba merül, ajkán mosoly marad, mint a kisgyermekeknek, oly szép az altatódal... „Hortenzia” ápolónővér ki-várja, amíg a férfi elalszik, és gyorsan rendet csinál a feldúlt szobában.

Dr. Brandt olykor odáig süllyed (csak nagyon ritkán!), hogy egy súlyo-san sebesült – tk. haldokló – fiatal magyar tiszttól, aki morfiumért kö-nyörög neki (még inkább azt kéri, hogy ölje meg! – „auf der Stelle tö-ten Sie Mich!”), egyszerűen elveszi a már odakészített morfiumadagot és elrejtőzve azt magának adja be. Rosszul lesz, rövid időre elveszíti esz-méletét is. A vagonkórház magas rangú fősebesze ekkor proponálja Dr. Brandtnak, hogy kérelmezze azonna-li leszerelését, sőt: később parancs-al le is szerelteti az egyre hanyatló idegállapotokba (néha sírásrohamok verik le lábáról, máskor hisztériás dührohamba esve, azt követeli, hogy azonnal vezényeljék ki őt a lövés-zárkokban harcoló első lépcsős ala-kulatokhoz) zuhanó (hadnagy rangú) orvost. Ekkor szerzi meg a Frommer pisztolyt, amellyel később féltékeny-ségből – amely teljesen alaptalan – két lövéssel meggyilkolja a feleségét. (Ez az állapot, mármint a leszerelés, esetleg egybeeshet Georg Trakl mor-fium-túladagolással végrehajtott ön-gyilkosságával.)

VI.

A harctérről hazatérve dr. Brandt egyenesen egy irodalmi lap szerkesztőségébe rohan be, senkit nem üdvözöl, azonnal – hisztérikusan – visszaköveteli egyik írását (és több más tudósítását is), amelyet még a frontról küldött a lapnak.

Terve most az: vidékre utazni, és ott boldogan élni, ott: „pontos program szerint, számolva a várható súlyos elvonási tünetekkel, leszokni a morfiumról”.

Ez – sajnos – nem sikerül, de a leszokás oly erőszakos, az elvonási tünetek annyira kízóak és agresszívek, hogy ez a periódus minimum két-három külön jelenet lesz a forgatókönyvben. Ez idő alatt figyelni és figyelteti a feleségét, hogy az kivel csalja meg őt... És – sajnos – ez köti le úgyszólván minden energiáját. Minden éjszaka rémálmokból riad föl, és nappal is: víziói és hallucinációi vannak, rémképeket lát, IDEGEN FÉRFIAKKAL „LÁTJA” COITÁLNIA FELESÉGÉT, rendkívül obszcén „állati” pozitívákban, etc.

Ő maga – ha ereje, ideje engedi – a lakásukban szolgáló fiatal sváb cselédlánnyal szeretkezik, és egyben – egy monológban – a promiszkuitás „terápiájáról” beszél. (Mármint: hogy számára terápiás hatása van a promiszkuitásnak.)

VII.

Fordulat áll be. Megjelenik abban a kávéházban, ahol Dr. Brandt az újságokat szokta kiolvasni (és amelynek WC-jében a ciklusokra osztott morfiumadagokat adja be magának) a Moravcsik-klinikán megismert porosz orvosnő, Catherina von Dohna zu Schlodien grófnő. Nem véletlenül jön. Hosszan beszélgetnek (jelenet és dialógus kidolgozása a forgatókönyvben), mely beszélgetés eredményeképpen a doktornőnek sikerül rávennie – igen nehezen – Dr. Brandtot, hogy önként vesse magát alá egy jól felügyelt kényszer-elvonókúrának.

Eleinte jól halad a dolog, az „elvonást” azonban (amelyet az orvosnő maga vezet, más kollégák segítségével) Dr. Brandt eleinte kijátssza, újra morfiumot szerez, ha nem sikerül, akkor igen sok konyakot iszik, végül pedig a SAJÁT FELELŐSSÉGÉRE – nem kis botrány közepette – elhagyja az intézetet és vidékre menekül.

Feleségére továbbra is féltékeny – továbbra is teljesen alaptalanul –, és ezért ő maga is figyelni (követi) a szerencsétlen asszonyt, de nőekkel és férfiakkal, akiket ezért fizet, figyelteti is a hitvesét. Bármit lát, kombinációi egyre vadabbak abban a tekintetben, hogy a felesége „zseniálisan becsapja őt... a házban csalja meg... a házmesterrel vagy... a suszterrel vagy a suszterinassal...” (etc.).

A hölgyfodrászokat (azok boltjait) külön előszeretettel kémleli... de sokat időzik manikűr-, pediküorszalonok előtt is (kérdezősködik...), és cukrászdákban, etc.

Nagyon ritkán – amikor egy-egy délelőttre kitisztul tudata – ír, komponál, de délután, este, leginkább éjszaka, jól időzített eufória-csúcs-

pontokon MEGSEMMISÍTI EZEKET A MUNKÁKAT, méghozzá látható élvezettel. Fontosabb ugyanis számára: a feleségének érkező levelek fölbontása, elolvasása, visszarágaztása. Hiába jönnek a levelek régi barátjától, nagynéniktől (etc.), Dr. Brandt „tudja jól”, hogy ezek csak közvetítenek (titkos üzeneteket, tállakhelyeket biztosítva) a felesége és „mintegy tucatnyi szeretője” között. Mit tehet? Fokozza a figyelmet, és a figyeltetést! És mivel nem talál semmi terhelő bizonyítékot, hihetetlenül ravasznak, zseniálisnak kezdi tartani a különben rendkívül szimpla nőt, aki a felesége. Még egyszer fölbukkan Dr. Brandt életében a Moravcsik-klinikáról a német orvosnő. Ám e rövid beszélgetésben Dr. Brandt a szemébe vágja az orvosnőnek, hogy ő is a feleségének a „cinkosa”, ezúttal azonban fantáziája még merészebb társítás hamisképzet-terébe röpti Dr. Brandtot: ugyanis azt állítja, hogy a német collegina nemcsak „cinkosa” az ő feleségének, hanem a szeretője is, hogy „leszbikus” kapcsolatban állnak egymással, éspedig már régóta... Ő ugyan szintén régóta sejtette ezt a nő-nő vonzalmat, de csak most tudott bizonyítékokat is szerezni erre vonatkozólag. Bizonyítékai: megcáfolhatatlanok. (Bár egyet sem említ közülük, csupán annyit mond a szánalomtól megrémült német orvosnőnek, hogy „majd eljön az ideje a bizonyításnak is”.)

Dr. Brandt mindenesetre néhány napig elrejtőzik egy kibérelt garzonlakásban, hogy ezúttal „végleg megszabaduljon a morfiumentől”. Újabb – összeropantó – kudarc.

A rezultátum kétségbeejtő:

1. A feleségét rendszeresen állatias aktusokra kényszeríti, de mivel a morfium nemi potenciáját a minimumra csökkentette (erekciónem a kívánt időben), ezek a feleségével erőltetett szeretkezések újabb frusztrációt, félelmet, szorongásokat és totális kisebbségi érzést (etc.) eredményeznek.
2. Hogy ezektől a szorongásoktól, félelmektől, hisztériás dührohamoktól, önmegvető érzésektől (etc.) „szabaduljon”, egyre fokozza a bőre alá fecskendezett morfiummennyiséget. Egész lábszára, combja: csupa szúrásnyom, elfertőződött kelések, fekélyek borítják; hogy járn tudjon, erős bandázssal és bórszjakkal köti be a lábát.

És mint egy utolsó – ha ugyan nem a legutolsó – esély, hosszú szünet után (ezúttal valóban utoljára, és már nem Moravcsik professzor kérésére vagy egyenes utasítására) megjelenik – önként, önszántából – a német orvosnő. Egyszerűen becsönget Dr. Brandt „rejtettnek vélt” kis legénylakásába. Az orvos – arcán többnapos borosta – először megfennegeti, hogy „auf der Stelle” lelövi, ha nem távozik azonnal. Nyomban utána az orvosnő lábai elé veti magát és összevissza beszél neki, kérelve, hogy költözzön hozzá. Némi habozás után a német nő még ezt is megígéri, miközben gyorsan kitakarítja a rendetlen, poros, piszkos, elhanyagolt legénylakást, Dr. Brandt „rejtekhelyét”. Amikor lehajol – mélyen –, a szoba sarkát söpri, akkor a morfium-mámorban – eufóriában – leledző férfi hátulról ráveti magát, fölnyomja a szoknyát, letépi a harisnya-kötőt, a harisnyát, a csipkés szegélyű

fehér nadrágot, és az eufória erejével azon van, hogy erőszakkal, hátulról a magáévá tegye a doktornőt. És az: hagyná, engedné, mindenesetre és minimum: túrné, de az egyesülés, a közösülés még erőszakkal sem megy végbe, legalábbis nem teljesen. Dr. Brandt képtelen arra, hogy a magáévá tegye az előtte előrehajló, fejjele a falnak szorított nőt. Az türelmesen vár. Nem megy. Hisztérikus tombolás tör ki Dr. Brandtból, akit a doktornő csak nagy nehézségek árán tud a díványhoz vonszolni, ahol azután bead neki egy kis adag morfiomot.

A férfi lassan megnyugszik. Sír. Aztán nevet. „Megölöm... holnap megölöm...” – ezt hajtogatja egyre, de nem mondja meg annak nevét, akit meg akar ölni. A német orvosnő, miután megnyugtatja valamennyire a férfit, ledől mellé a díványra, mivel Dr. Brandt azért könyörög neki: „Nehogy eszébe jusson most elmenni! Most és így itt hagyni engem!” Mindketten elalszanak.

(Reggel, mielőtt távozna, az orvosnő a férfi pulzusát tapintja, kávét főz, reggelit készít.)

Pár soros levelet hagy a férfinak: azt a lakáscímet, ahol bármikor keresheti, ahol ő várja, kész mindenre érte, stb. Név, aláírás.)

VIII.

Dr. Brandt egy megszokott, „kedvenc” figyelőállásban tartózkodik, feleségét lesi, aki a hölgyfodrásznál ül. (Előzőleg azonban: injekció jobb combba, hatáskivárás, könnyebb – „elsőfokú” – eufóriaszint elérésekor, vigyorogva darabokra tépte és a vas-kályhában elégette a német orvosnő üzenetét, lakáscímét és üdvözlétét

őrző, gondosan, precízen hajtogatott kis levelet.)

Arcát hetes borosta borítja, haja fésületlen, életkora jóformán meghatározhatatlanná vált, magas alakja megtört, vázizomzata már-már csontig elpetyhüdült, vékony, formátlan lett, hasa megnőtt, járása bizonytalanra vált, öltözete teljes mértékben elhanyagolt, ingujja, gallérja kirojtosodott, egyik cipőjének talpa lóg. Amikor ezt észreveszi, be is megy nyomban a suszterhez, hiszen ez kiváló ürügy, hogy „jobban, közelebb-ről szemügyre vehesse a szép suszterinast, aki a felesége szeretője...” A susztertől fizetés nélkül távozik, a cipész utána szól, a távozó nem hallja meg, a suszter legyint, kiköp utána.

Dr. Brandt elhalad egy utcasarkon, ahol egy hasadozott autókerék fekete gumiköpenyén ülő – többől mindkét lábát amputálták – hadirokkant, katonakoldus hegedül, rémesen hamis hangokat csalva ki hitvány hangszeréből. Dr. Brandt megáll, befogja a fülét. Aztán odamegy a koldushoz, rákiált: „Miért játszik ilyen hamisan?!” A hadirokkant tovább játszik: „Estére indul az ezred...” Aztán:

...ahová le fognak tenni,
Síromra nem borul senki,
...senki... aki él...
Tavasz sem köszönt rám zöldet,
Lemossa rólam a földet...
Az eső... a szél...
Elesett katonák teste
Lesz a vánkosom...

Dr. Brandt kiragadja a hegedűt a hadirokkant, amputált lábú koldus kezéből. Gondosan, húrról húrra fölhangolja a hegedűt, finoman csavarva a húrok feszítő kulcsait. Közben a fiatal koldus egyre azt kiabálja: „Tolvaj! Tolvaj! Kirabolt egy koldust!”

Egyetlen járókelő sem figyel rájuk. Dr. Brandt végre felhangolta a hegedűt. (Nota bene: tudjuk, hogy Csáth hegedülni, zongorázni tanult már gyermekkorában és apja eredetileg hegedűművésznek szánta.) Játsszani kezd. Tk. „improvizál”, amennyiben Beethoven (vagy egy másik klasszikus, „nagyromantikus” mester) hegedűversenyét játssza, amennyire a hangszer minősége ezt „engedi” – de „kádenciákkal”, saját „hozzátétellel” játssza a végtelenül szomorú melódiát. A koldus abbahagyja a kiáltozást, sírva hallgatja a hegedűjátékot. Néhány járókelő – köztük egy igen elegáns hölgy – megáll, ők is felfigyelnek a szépséges, keserű dallamra és pénzt dobnak a koldus aszfalra tett, kopott, kirojtosodott szegélyű csákójába. Amikor Dr. Brandt abbahagyja a játékot és visszaadja a hangszert a hadirokkantnak, az vadul megragadja a karját:

HADIROKKANT Hol szolgáltál, pajtás? Hol lóttek meg? Nagyon szépen játszol! Kolduljunk együtt!... Ez az utcasarok az enyém! Itt fogunk játszani, te hegedülsz, én meg énekelek és koldulok, előretartom a csákót, a pesti madámok bokájához nyomom átlótt huszár-csákómat... Én Galíciában sebesültem meg... egy orvos levágta tőből mindkét lábamat, pedig én még az eszméletemet sem vesztettem el... Könyörögtem neki, hogy legalább az egyik lábamat hagyja meg, hogy hát... ha már a hazáért adtam az egyiket... a másikkal, mankóra támaszkodva, legalább haza tudok menni a falumba... De nem, az az orvos levágta mind a két lábamat... Kitüntettek, vitézségi nagy ezüstéremmel, Károly csapat-keresztel, hogy a ros-

seb egye meg... Így félbevágva már én mégse megyek haza, pajtás... A menyasszonyom várt... De megtudtam, hogy azóta felbontotta a jegyességet, férjhez ment egy részeges molnárlegényhez... Hát én már maradok Pesten, ezen az utcasarkon, a kincstártól kapott vasútyjegy árán vettem ezt a hegedűt... Te hol harcoltál? Maradj itt, pajtás! Együtt fogunk koldulni, nagyon szépen játszol, pajtás!

Dr. Brandt pénzt ad a hadirokkant katonakoldusnak, szó nélkül otthagyja.

Egy fiatal nő (mintha Harangozó Dominica lenne – vagy Zsabalyay Amadea? –, az orvos képtelen azonosítani, a kisasszony arca elmosódik, elhomályosodik a szemében) áll Dr. Brandt útjába.

KISASSZONY Uram... Dr. Brandt! Jöjjön velem! Kérem! A ruhája! Az inge csupa... csupa kosz, hányás, az ajka cserepes... Talán láza van! A cipője nincsen befűzve... Jöjjön velem, kérem!

Dr. Brandt válaszra se méltatja a jól öltözött, csinos, vele csaknem egymagas, karcsú természetű ifjú hölgyet. Sőt, amikor az újra könyörgéssel elébe áll, félrelöki az útjából, és amennyire erejéből telik, kilép, sietve távozik az utcasarokról, de még hallja, hogy a hadirokkant katonakoldus újra játssza és éneklí (hamisan) a katonanótát:

*Estére indul az ezred...
...ahová le fognak tenni,
Síromra nem borul senki,
Senki, aki él...*

Az ifjú hölgy – nem törődve az iménti durva félrelökéssel – szorosán követi a férfit, szinte a sarkában jár, noha annak tempóját alig-éppen képes

tartani. A férfi hirtelen fordul hátra, meghallva a kemény, magas sarkú női cipők rohanó kopogását az aszfalton.

DR. BRANDT Mit akar tőlem? Kicsoda maga, Mademoiselle? Netán hegedűleckéket akar venni tőlem?

Nevet, de ez a nevetés nem mosoly, ez csak gyilkos, kegyetlen vigyorra széthúzott száj, a kiszáradt, berepedt, herpeszes ajkából vér szivárog.

...Én nem adok hegedűleckéket, én... tudja, Mademoiselle, én... négyszáz éves vagyok már...⁵

KISASSZONY Én nem akarok hegedűleckéket venni, Brandt doktor úr! Én... én tudom, kicsoda Ön: Magyarország legjobb írója! Én magam énekesnő vagyok... a híres *(Dr. Brandt felröhög, nem halljuk a „híres” női kórus nevét)* ...kórus mezzoszoprán szólistája!

Dr. Brandt egész elroncsolt testét gyilkos-hisztérikus kacagás rázza, szeméből könnyek csorognak le borostás arcára.

DR. BRANDT Igazán?! Ó! Miért nem ezzel kezdte?! Um so besser! Menjen szépen vissza ahhoz a tóból amputált lábú hadirokkanthoz... ahhoz a katonakoldushoz, ahol az előbb én Beethovent játszottam...

⁵ Lásd az ismert Csáth-Napló e tárgyú bejegyzéseit és Csáth ifjúkori írását, amelynek címe: Ópium. (Itt vetem közbe: számos Csáth-novellából integrálhatunk epizódokat a filmforgatókönyv jeleneteibe, ill. dialógusaiba, aminthogy /számos/ naplójából és levelezéséből is. Ez mérlegelendő, majd a film rendezőjével folytatott elemző konzultációk után, amelyek a film kompozícióját, dramaturgiai struktúráját, időrendjét etc. célozzák meg, kell tisztázni! D. P.)

Menjen és énekelje: „Estére indul az ezred...” Menjen! Akkor a nyomorult közvitéz biztos több pénzt fog kapni az átlótt huszárcsákójába, ha egy ilyen szép kisasszony énekel katonanótákat... egy mezzoszoprán... Menjen! Énekeljen a koldussal! Különbelen lelövöm!

KISASSZONY Rendben. Megyek. Ha maga kéri, Brandt doktor úr, akkor megyek... egy feltétellel. Megyek, éneklek, de csak akkor, ha megvár! Megígéri?

DR. BRANDT Meg.

Nemsokára felhangzik a fiatal hölgy gyönyörű hangja: „Estére indul az ezred...”

Dr. Brandt egy darabig hallgatja, azután nyomtalanul eltűnik a járókelők tömegében.

(Egy kapu alatt letolja nadrágját: morfiumot fecskendez a tűszúrásoktól, fekélyektől, tályogoktól sebzett lábszárába.)

Idősík-váltás („éles vágással”)

ZEITSPRUNG

Vidéki (alföldi) kisváros plébánia-temploma, zsúfolásig telt padosrok, csak leányok, asszonyok vesznek részt a szertartáson, a kövér, testes pap a szószékről beszél, egyszer harsogó, másszor suttogó hangon emlegeti a háborúban elesett hőseket, a magukra maradt özvegyeket és árvákat, a békéért könyörög, az Újszövetségből azt emlegeti, hogy a háborút gonosz emberi erők idézték elő és a jóságos Jézus Krisztus-i mindenható erő vethet csak véget a vérontásnak, a tömeggyilkosságnak,

a nyomorúságnak, éhínségnek, fagyhalálnak, járványoknak és a gyűlöletnek (etc.).

Dr. Brandt belép a fekete ruhába öltözött nőktől zsúfolt kis falusi plébániatemplom főhajójába. Egy percig hallgatja a dörgedelmes-áhitatos prédikációt. Mielőtt a totális kimerültségtől lerogyana egy imazsámolyra, Frommer pisztolyából tüzet nyit a prédikáló papra. A lövések két, festett gipszangyal fejét és szárnyát lövik porrá. A pap lerohan a szószékről, a sekrestye felé iramodik, de elesik – a nők tébolyultan a rémülettől, rohanva hagyják el a templomot.

Dr. Brandt már az imazsámolyra rogyva kiáltja a papnak:

DR. BRANDT Te... Te hitvány kenyérpusztító! Te prédikálsz a békéről?! A Megfeszített Megváltó, a Salvator Mundi szavaival a mocskos szádon? Mit zabáltál ma? Csülköt? Töltött csirkét? Libamájat!? Netán orosz kaviárt?! Francia osztrigát? Homárt? Langusztát!? Pisztrángot?! Vagy vért vedeltél?! Kotródj Krisztus közeléből, kenyérpusztító!

A templom már teljesen üres, néptelen, a fekete ruhás, fekete fejkendős nők mind kirohantak a pisztolylövésektől annyira megijedve, hogy a csak fél kapuszárnyra nyitott ajtóban majdnem eltapossák egymást. Néhány idősebb nő össze is esik, de a fiatalabbak magukkal vonszolják őket, egy darabig még kintről halatszanak a sikolyok, a segélykiáltások, azután néma csend támad. Dr. Brandt a főoltárt nézi, Szűz Mária képe – víziók ezek – többször „arcot cserél”, amíg nézi: egyszer anyját látja, később a német orvosnőt, azután

a feleségét, majd a Moravcsik-klinika nővéreit, asszisztensnőit: mind Szűz Mária, Magyarország Nagyboldogszonya képében. Lassan az oltár felé vonszolja magát. Ott visszafordul: az üres padsorok megtelnek nőkkal – az orvos vízióinak képeivel –, a karlsbadi, marienbadi, ó-tátrafüredi, bártfafürdői úrnők, úrleányok, csillagkeresztes udvari dámák, „vígözvegyek”, bankárfeleségek, katonatiszt-feleségek, gazdag polgárasszonyok és -hadjadonok „népesítik be” az üres imapadsorokat. A vízió teljesen reális és tiszta, ezeket a nőket „kezelte” és „gyógyította” Dr. Brandt egykoron mint fürdőorvos.

Valamennyi nő imára kulcsolt kézzel ül és imát mormol, azután énekelnek (Dr. Brandt hallucinálja az énekküket). A férfi lassan fölkapaszkodik a szűk csigalépcsőn az orgonához. Játsszani kezd. (Pl. Anton Bruckner valamelyik egyházi művét.)

Megjelenik a templom kapujában (mivel ez lehet vízió is, de lehet valóság is, Dr. Brandt egy pillanatra abba hagyja az orgonajátékot) az a magas, karcsú kisasszony – a „mezzoszoprán szólista” –, aki a hadirokkant katonakoldusnál állt – könyörögve – dr. Brandt útjába, közeledik – két padsor között – az orgonához vezető csigalépcsőhöz. Dr. Brandt elveszíti az eszméletét, arccal rázuhan a billentyűkre, egy pillanatra fölzúg (immár melódia nélkül, mint harci riadójel...) az összes orgonasíp. A templomhoz csendbiztos és katonai járőr közeledik, a megrémült nők riasztották őket az órsön.

A „mezzoszoprán kisasszony” minden erejét megfeszítve, a lassan magához térő férfit levonszolja-letámogatja a szűk csigalépcsőn, és egy kis oldalajtón kimennek a templomból, mielőtt a katonai járőr belépne.

Idő- és helyszínváltás

X.

ZEITSPRUNG

Dr. Brandt maga elé motyogva magában beszél:

DR. BRANDT Kolostorban akarok élni... vezeklő szerzetesként... a legszigorúbb kolostorban van a helyem... én fogom fölmosni a folyósókat, én fogom fölmosni a vért...

Lassan halad fölfelé a lépcsőkön, haza, az otthonába, alig képes vonszolni a testét, arca borostás, szemében azonban gyilkos, örült harag fénye vágja át a téboly homályát. A lakásajtó zárjába beletöri a kulcsot, ezért egy pisztolylovással nyitja ki a zárat. Lakók jelennek meg – rémülten – a gangon.

Dr. Brandt végigmegy a lakáson.

DR. BRANDT Olga! Hol vagy?! Ki van nálad?!

Hamar meglátja a szalonban ülő feleségét, aki éppen szoptatja kisdedét.

DR. BRANDT Aha! Még fel is csinált a suszterinas!

Azonnal tüzet nyit a feleségére, két lövéssel megöli. Amikor a pisztolyt a saját halántékához szorítaná, hogy végezzen magával, akkor rontanak be a szomszédok, rávetik magukat, a földre gyűrik, kicsavarják kezéből a pisztolyt. Rendőrért, orvosért rohannak néhányan.

A rendőrorvos levetkőzteti a férfit. Legyint. Látja a rengeteg (elfekélyesedett) tűszúrás nyomát. Megparancsolja a mentősöknek, hogy húzzanak rá kényszerzubbonyt. Azután a meglőtt asszonyhoz megy, megállapítja a halált. Dr. Brandtot kényszerzubbonyban szállítják el, közben ütlegetik.

Baja. Tébolyda.

Igazi „Inferno”, túltesz Csehov „6-os számú kórtermén” és a főápoló túltesz a Csehov által leírt Nyikita főápolón.

A főápoló alacsony, szinte törpe termetű, ám brutális erejű, izomzatú, bikanyakú férfi.

Itt már nincsen az a „kollegiális légkör”, mint ama első önkéntes elvonókúrán, ahonnan Dr. Brandt a „saját felelősség” jogán oly hamar távozott.

Cella.

A főápoló vigyorgog:

FŐÁPOLÓ Ez valamikor orvos volt ám... úgy bánjatok velem!

Ezt három nőnek mondja, akik idétlenül vigyorognak, fehér köpenyük koszos, véres, és látszik, hogy éppoly részegek, mint maga a főápoló. A három nő – a főápoló parancsára – leveszi a férfiről a kényszerzubbonyt. Ekkor a főápoló egy sorozat ökölcsapással – állcsúcsra, gyomorszájra mért hatalmas ütések ezek – a földre teríti Dr. Brandtot. Ott még a fekvő, fetregő testbe belerúg Ötözör-hatször. Megparancsolja a három részeg „nővérnek”, hogy vetkőztessék le a „doktor urat”, anyaszült meztelenre. A nők hamar elvégzik ezt a munkát – és igen nagy élvezettel teszik –, a magatehetetlen, összevert, összerugdalt férfi nem képes ellenállni.

I. ÁPOLÓNŐ Milyen kicsi, töpörödött pöcse van...

– mondja az egyik – igen részeg – „ápolónő”. A főápoló újabb parancsa:

FŐÁPOLÓ Állj négykézlábra, te disznó!

Belerúg a férfibá. Az lassan – félig öntudatlanul – négykézlábra áll.

FŐÁPOLÓ Na, úgy... Most ugass, kutyá! Ugass! Különbén kiheréllek! Kinyomom a szemedet, kiverem a fogaidat!

Olyasféle „pozíció” ez, mint amilyen pozitúrákba Dr. Brandt „kényszerítette” (persze más módszerekkel) azokat a nőket, akiket mint fürdőorvos, Karlsbadban, Marienbadban elcsábított és magáévá tett.

Lassan mászik négykézláb, a három részeg ápolónő és a még részeggebb főápoló lábai előtt, és ugat.

FŐÁPOLÓ Nem hallom! Nem hallom, professzor úr, az ugatást!

Hatalmasat rúg a férfi farába, aztán a fejébe. Dr. Brandt mind hangosabban ugat. A három „grácia” kacag, majd megszakadnak a nevetéstől. Pálinkát isznak közben és folytatják a férfi kínzását, a legváltozatosabb eszközökkel, amíg csak az el nem veszíti az eszméletét.

Cella.

Egyetlen vaságy. Egy vödör: vizelni és üríteni. Dr. Brandt színlelt ájulással fekszik a vaságyon, akárhányszor benyit hozzá a főápoló, vagy a három „ápolónő” közül az egyik vagy olykor mind a három. Amikor magára hagyják, iszonyú fájdalom (és morfiuméhségén) minden erejének megfeszítésével igyekszik úrrá lenni. A cellát tanulmányozza. Az ablakon: vasrács. Az ajtó nagyon masszív, mintha börtönajtó lenne. Kintről olykor női sikolyok, férfiak kiáltása hallatszik be: ezeket éppen most „kezelik” a főápoló utasításai és módszerei szerint.

Dr. Brandt nem tudja, éjszaka van-e vagy nappal, nem tudja, mennyi az idő. Hanyatt fekszik a vaságy drótsodronyán, mert „büntetésből” a matracokat, a lepedőt, párnát, a durva lópokrócot, mindent megvontak tőle. Öltözete: csak egy női – csipkés szegélyű – kombiné, ezt is kényszerrel adták rá, ezt is a főápoló találta ki, és az öltöztetésben a három (mindig részeg) „nővér” segédkezett...

Kintről hirtelen kiáltás hallatszik: „Tűz! Emberek! Tűz van! Grossmann úr lakása ég!” (Grossmann a törpe természetű, bivalyerős főápoló neve.)

A főápoló éppen ekkor nyit be Dr. Brandt cellájába, vele az egyik „nővér”, ekkor hallja meg a kiáltást: „Grossmann főápoló úr lakása ég! Tűz van!” A főápoló nyomban kirohan a cellából, ekkor ugrik fel – minden erejét összeszedve – Dr. Brandt a vaságy drótsodronyáról, és a részegségtől lábán alig álló „nővérral” (aki Grossmann főápoló kedvenc szeretője) hamar végez, két ütéstől ájultan esik össze az ittas nő. Dr. Brandt elveszi a nő zsebéből a kulcscsomót, lerángatja róla a koszos fehér köpenyt és fejről a fehér fityulát is, ezt veszi magára, és kiles a folyosóra, mely teljesen néptelen. A megszerzett kulcscsomóval minden egyes vasrácsos ajtónál sokat kell vesződnie, amíg a zárba illő kulcsot megtalálja. De nem üldözi senki, mindenki Grossmann (a tébolyda egyik „szebb” szárnyában lévő) égő, lángoló lakásában van, tüzet oltanak.

Dr. Brandt végre bejut a „ruhaörzőbe” is, saját ruháját persze nem találja, de a női kombinétól, a fehér köpenytől, a fityulától meg tud szabadulni és egy igen ócska, rongyos férfiruhába öltözik, fehéreneműt nem talál, csupasz testére húzza fel a nadrágot, az inget, a szakadt felöltöt.

Behatol a főápoló szobájába, pénzt keres, nem talál. Letolja a nadrágját és kínlódba egy ampullát kotor ki a végbeléből. Cián az, amit még korábban szerzett be, és azt még a bajai tébolydában, minden üteg, minden megaláztatás közepette is sikerült megőriznie. Benzint, alkoholt és petróleumot azonban nagy mennyiségben talál, sőt más gyúlékony anyagokat is, hamar talál gyufát is, sőt: cigarettát is, és arra olyan hidegvérrel gyűjt rá, mintha máris szabad lenne... Pálinkát is talál, abból – épp csak szíverősítőnek – két-három kortyot iszik, azután azt is a padlóra locsolja, a petróleum és más tűzveszélyes anyagok közé, majd odadobja a még lángoló gyufaszálat. A ciánampullát a zsebében rejti el.

Grossmann-Zwerg főápoló „dolgozószobája”, irodája lángokba borul.

XI.

Dr. Brandt a részeg nővértől szerzett kulcsosomó legnagyobb kulcsával kinyitja a főkaput. Itt sem állja senki az útját, mert mindenki Grossmann főápoló lakásában segít a tűzoltásban. A tébolyda Baja város szélén áll, ahonnan hamar elérhető az országút. Ám Dr. Brandt egy szekéryomokkal barázdált, sáros mellékúton halad – vonszolja magát –, ez a mellékút nagyjából párhuzamosan fut az országúttal, de bokrok, cserjék, fák rejtik, ez biztonságosabb útja a szökésnek.

Dr. Brandt, mintha teljes, régen eltékozolt-elroncsolt géniuszának minden fortélyát, találékonyságát, fantáziáját, rögtönzőképességét, intelligenciáját visszanyerte volna, magában-magához beszélve, tervez:

DR. BRANDT Most?! Hová? Haza! Haza! Kimegyek a Palicsi-tóhoz... Hazatérni Szabadkára... ott? Kimegyek anyám sírjához, a régi, akácos temetőbe...

Egy szekerező fuvaros fölveszi.

FUVAROS Bácsalmásig tán el tudom vinni... hogy onnan hogyan megy tovább és hogy hová megy, nem az én dolgom... ott már szerb partujok mozognak, szerb előőrsek járőröznek... és mögöttük meg már ott van a demarkációs vonal, hogy az isten verje meg, az egész családom odavaló... Mi lesz itt?

A fuvaros egész úton iszonyatosan káromkodik, utasával nem is törődik.

Mindez a Csávoly és Bácsbokod közötti, alig járható földúton történik. Azután a fuvaros rászól az utasára:

FUVAROS Na! Szálljon le! Én nem megyek tovább... de az úrnak se tanácsolom, hogy továbbmenjen.

Dr. Brandt leszáll a szekérről, inkább leesik a gödrös, hitvány alföldi földút porába, és sokáig ott is marad, a földnek arccal esve. A fuvaros megindítja a két sovány lovat, hátra se nézve továbbdöcög, egy faluvégi, zsúptetős tanya felé.

XII. Az utolsó STÁCIÓ

Brandt doktor egy keresztútnál ki-döntött keresztre és corpusra talál. Hátára veszi a keresztet a corpuszal, úgy halad tovább elroncsolt testét vonszolva.

DR. BRANDT Haza. A Palicsi-tó partjára... ki, a szabadkai, régi, akácos temetőbe, anyám sírjához... hogy is szól az a vers?... Dezső verse: ...uárnak ránk akácos temetők...

Jó ott, édesanyám? Oda megyek. Kialszom magam melletted, mint régen, gyerekkoromban... Szép voltál, Anyám! Szép voltam én is... The game is over... Ehhez már nem kell cigány jósnőhöz menni... (nevet) ...Meghalok? Igen. De ez... ez, hogy meghalok, azt bizonyítja, hogy éltem! Létezem, mert meghalok... Még mindig van úti célom: az az akácós temető... a régi, Szabadka... visszatértem... A visszatérés, a viszontlátás: az a bátor alázat! Minden könyv, minden könyvtár úgyis porig fog égni, mint „dr.” Grossmann-Zwerg főápoló „dolgozószobája”...

Katonai vezényszó: „Állj!” Járőr jelenik meg, élén szerb tiszt. „A papírokat!” „Hová tart?!”

Dr. Brandt futni kezd a ritka, könnyű lombú ligeterdő felé, de a katonák utolérlik, karját hátracsavarják, a szerb százados elé vonszolják.

DR. BRANDT Szabadkára megyek... anyám sírjához... magyar orvos vagyok... magyar író vagyok, kérem, kérem, uram, engedjen tovább...

SZERB SZÁZADOS A papírjait!

DR. BRANDT Szabadkán tudom magam igazolni, uram...

TISZT Itt nem léphet át szerb területre! Ez a demarkációs vonal. Forduljon vissza!

A tiszt int a két katonának, hogy engedjék el a fogoly hátracsavart karjait.

Ekkor Dr. Brandt utolsó életerejével futni kezd, előre, inkább vissza: a múltba, a gyermekkorba, a kamaszkorba, az ifjúságba... az „akácós temetők” felé.

Az árok partján rohan, meg-megroskadva. Az egyik szerb katona vállgödrébe emeli puskája tusát, céloz, de a tiszt lenyomja a fegyvert.

TISZT Hagyd! Ne lőj! Elesik mindjárt magától is...

A járőr, élén a tiszttel utoléri Dr. Brandtot. A menekülő férfi ekkor dulakodni kezd a katonákkal, ám mielőtt azok legyűrik őt az árok szélén, hirtelen kirántja zsebéből a mérregampullát és szétharapja maradék fogaival. Belezuhan az árokba, fuldoklik, nyál és vér folyik ki szájsarkán, egész teste iszonyú görcsökben ráng, azután hátáról a hasára fordul, a görcsös rángás enyhül, majd megszűnik. Arccal fekszik az árokban, arca a vadvirágokra, a fűszálakra nyomódik.

SZERB TISZT Vége van. Bevisszük Suboticára. Emlékszem, apám mondta mindig, hogy a magyarok mennyire szeretnek végezni magukkal, szívesen választják az öngyilkosságot... akár egy kis kártyaadósság miatt is... Érdekes...

A *fürdőorvos* című filmforgatókönyvet András Ferenc film-rendező felkérésére írtam a DIALÓG filmstúdióknak. Az első változatot a kilencvenes évek elején írtam, később még két rövid változatot írtam, pl. Csáth katonarorvosi működéséről, ekkor ő már Olgával élt és már igen súlyos morfiumpfűgő volt, ezért egy év szolgálat után le is szerelték mint megbízhatatlant, főleg háborús szolgálatra. Az első változatokból pénz hiánya miatt nem készült film. Más rendezők is megfilmesítették Csáth tragikus életét, mely téma azokban az években úgyszólván divatba jött: tv-filmek és egy játékfilm is készült az ő oly gyorsan és oly magas szellemiségből aláhanyatló életéről. A *Fürdőorvos* (1999-es változat) c. forgatókönyvből készült egy rövidfilm: *Morfium* címen. Ezt a filmet többször is vetítette a televízió. És mindezek után nem történt más, mint ami oly sok filmforgatókönyvvel történt (*Radetzky-induló, IV. Károly és Zita, Rembrandt, Amrita Sher Gil, Budavár visszavívása, A. D. 1686* etc. etc.), kosztümös film lévén és a nagy, békebeli (XIX–XX.) századforduló kávéházaiban, bordélyaiban, a Monarchia híres gyógyfürdőhelyein (Karlsbad, Marienbad, Herkulesfürdő etc. etc.) kellett volna forgatnunk, erre persze producerek nem találtak, és a Magyar TV-nek, főképpen az egykori MAFILM rendszerváltás után is fennmaradt és kommerciálisan máig működő filmstúdióinak Csáth Géza (az egyik legnagyobb magyar novellista!) hirtelen fölragyogó, azután oly hamar besötétedő élete nem ért meg egy misét, nyilván nem láttak e témában és az ő személyiségében garanciát: az oly hön áhított „kasszasikerre”, a magyar kultúra nagy magányosáért, egy kevésbé ismert, de igen jelentős nemzeti érték, a Csáth-életmű és persze a Csáth-„halálmű” filmi megjelenítésére áldozatot hozni nem óhajtottak. Ekképpen maradt torzó a *Fürdőorvos*-forgatókönyv. Egy ideig meditáltam azon is, hogy regényt írok (ahogy tettem ezt a *Redl ezredes* forgatókönyvéből: *A Birodalom ezredese*) Csáth önpusztító életéről, amelynek kezdetén géniusának hatalmas ígérete lenyűgözte kortársait és nagy rokonát: Kosztolányit is. Végül nem írtam meg ezt a regényt, de még lehetséges, hogy mégis megírom valaha!

(D. P.)

Dobai Péter

Marjenbad, Ferdinándkút a Rudolf-forrással – 1914/II/2

„Édes Olgám!”

Talán Csáth Géza, talán Georg Trakl írta
ezt a Meissenben sokszorosított, sárguló „Photochromie”
képeslapot, két morphiumampulla között, amikor az ezüst
euphoria *ezeréves másodperceket* ajándékozott ajzott,
tékozló tudatuknak, és halálos súlytalanságukhoz: túlvilági
tornatermeket, álomvitorláikhoz: örökzöld, trópusi
„Atlantisz”-öblöket!

Csáth doktor, fő-fürdőorvos úr éppen Navarrai Margit udvarában
vendégeskedett mint Styria őrgrófja, rangrejtve persze...
úton a Szent Föld, a Szent Sír, Mária kútja és a Via Dolorosa,
a Golgota, a Stációk nélküli, pihenőpadokkal, napernyős
függőágyakkal teli Kálvária felé...

Trakl pedig delizsánszon vagy könnyű homokfutón a fáradt
Fausthoz utazott, mondván neki, immár ne építene annyi gátat magának...

A marienbadi pavilonok fehér kagylóhéjai és az üvegcsarnokok
még néptelenek, pár fürdőszolga takarítja a mozaikkal kirakott
boltíveket, a márványfalakat, pár szép cseh leányzó szikrázó
tiszttára mossa az alabástromlapokon sorakozó cseh kristály-
poharakat, kezük oly biztos, oly finom, hogy behunyt szemmel
végzik munkájukat... Talán a vért s a véres verejtéket is
ugyanígy... ugyanilyen behunyt szemmel sikálnák le ama keresztfáról...

— — — Az első fény-rianásokra ébredő sötét fasorokban,
a tetszhalott lombokban még mély álom, még éjszaka van:
a Villa „*Lug ins Land*” rejtélyes ajtaján lefátyolozott
arcú asszony siet ki, bokáig felhúzott, súlyos szoknya suhog
haza, vissza a hideg hitvesi ágyba, bele a batiszthuzatú,
baljós párnákba, paplanokba, áttetsző medúza-hálóingben
hanyatt feküdni...

— — — A tíz Heller értékű békebeli postabélyegen
I. Ferenc József Imperátor pantheoni profilja — — —

„*Drága Olga!*”

Azután riasztó-hirtelen trombiták, dobok a Kaiserwalzer-idillben:
frontok felé robogó felvirágzott katonavonatok!

„... ahová le fognak tenni,
síromra nem borul senki...”

Szarajevó! Belgrád! Piave! Isonzo! Tagliamento!
 Caporetto! Doberdo! Judikária-hasadék! Szuronyrohamok!
 Kézigránátok! Gázálarcok! Gázgránátok! Rohamsisakok!
 Rohamkésék! Lövészgödrök! Futóárkok!
 Géppuskasorozatok! Összevérzett tábori képeslapok!
 És halál, halál, amit halottja csak emléknek érez — — —
 — — — Tömegsírok! Temető és temetkező tájak!
 Igen, innen Marienbadból indultak el a szép kadétek,
 a gavallérok, bele a rasant gépfegyvertűzbe,
 ólomba, lángba, mustárgázba,
 átkelni az Isonzón, az Ifjú Öröklétbe!

„Meine innigst geliebte Olga!
 Der kaiser hat gerufen
 Und wir zverden singend marschieren,
 Behalte doch meine hald verwelkenden Blumen,
 Falls musste ich fallen
 Für unsern Kaiser und unser Vaterland
 Verteidigend, dann Du an mich Erinnern
 Hab' und singe ein lustiges Lied
 Und tanze, wenn auch allein, einen letzten Tanz!
 Sieg!
 Nimm nie von mir Abschied!”

Briefzensur. Feldpost. Süd-Tirol. 9. März. 1917. Morgenröte, unser
 Angriff-Signal ist schon zu sehen! K. u. K. No3 Infanterie Regiment
 No9 Companie No13 Batallionsfähnrich dr. Csáth-Trakl. (Alig
 kiolvasható írással.)

